

ספרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

רשימת

כבוד קדושת

אדמו"ר יוסף יצחק

זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע

שניאורסאהן

מליובאוויטש

אייר תרנ"ו

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות שבעים ושלוש לבריאה

מאתיים שנה להסתלקות-הילולא של כ"ק אדמו"ר הזקן

RESHIMAH #11

Iyar 5556

Copyright © 2013

by

Kehot Publication Society

770 Eastern Parkway / Brooklyn, New York 11213

(718) 774-4000 / FAX (718) 774-2718

editor@kehot.com

Orders Department:

291 Kingston Avenue / Brooklyn, New York 11213

(718) 778-0226 / FAX (718) 778-4148

www.kehot.com

All rights reserved, including the right to reproduce this book or portions thereof, in any form without prior permission, in writing from the publisher.

The Kehot logo is a trademark of Merkos L'Inyonei Chinuch.

ISBN 978-0-8266-5071-9

Manufactured in the United States of America

פתח־דבר

הננו מוציאים לאור חוברת יא¹ של רשימות היומן מאת כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ צוקללה"ה נבג"מ זי"ע – אייר תרנ"ו.

הרשימה נדפסת כאן בשני חלקים הבאים משני מקורות: חלק א' מקורו בהוספה לשיחת ל"ג בעומר תש"ח – לקוטי דיבורים חלק ג תקיח, ב ואילך [ומשמם בספר השיחות תש"ו-ה'שי"ת ע' 409 ואילך], בתוס' הערות וציונים מכ"ק אדמו"ר זי"ע (בהוצאה זו סומנו באותיות), וחלק ב' מקורו ב„שמועות וסיפורים“ (ג.י. תש"ג) חלק ג ע' 101 ואילך.

לתועלת הלומדים והמעיינים הוספנו: א) ציונים לשיחות וכתבי כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ שבהם הובא אותו ענין²; ג) מראי מקומות למקורות נוספים שבהם נתפרש הענין בפרטיות יותר; ד) רשמים ביוגרפיים על אישים המוזכרים ברשימות – כל זה בעריכת הרה"ת ר' אהרן לייב (ברש"ב) שי' ראסקין.

בהזדמנות זו פונים אנו בבקשה לכאו"א שיש תח"י רשימות מכ"ק אדמו"ר מהוריי"צ שלא ראו את אור הדפוס עדיין, לשלחם (ע"מ להחזיר) למערכת „אוצר החסידים“, וזכות הרבים תלוי בו.

מערכת „אוצר החסידים“

יום הבהיר כ"ה אדר, ה'תשע"ג
מאתיים שנה להסתלקות־הילולא של כ"ק אדמו"ר הזקן
ברוקלין, נ.י.

הערה כללית: כל מקום שצויין בהערות המו"ל לאגרות־קודש (סתם), הכוונה לסדרת אגרות־קודש כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ. וכל מקום שנכתב „רבינו“ (סתם) הכוונה לכ"ק אדמו"ר מהוריי"צ.
בכל מקום שצויין „לקמן ע' 000“, „לעיל ע' 000“ – הכוונה לעמודים שיודפסו אי"ה כשיצאו לאור הרשימות בספר.

*

חלק מהרשימה נדפס ב„התמים“ חוברת ג ע' כה [קכט, א], חלקה שם ע' פח [קס, ב] ואילך, וחלקה בחוברת ד ע' פ [רה, ב] ואילך.
ההערות שסומנו באותיות הן חלק מרשימת כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ נ"ע.
בהזדמנות זו אנו פונים לכל לומדי וקוראי הרשימות שבאם יש להם איזו שהיא הערה או תיקון טעות וכיו"ב נא לשלחם למערכת „אוצר החסידים“ בדואר אלקטרוני: editor@kehot.com, כדי שנוכל לתקנם בעת הדפסת הספר.

1) חוברת א (תשרי־טבת תרנ"ב. שבט־ניסן תרנ"ג) יצאה לאור יג תשרי תשס"ז. חוברת ב (ערב חנוכה תרנ"ג. עשרה בטבת תרנ"ג) – יד כסלו תשס"ז. חוברת ג (תשרי־חשוון תרס"ג) – ט"ו"ד כסלו תשס"ח (בקונטרס „מאמרי י"ט כסלו תרפ"ב). חוברת ד (טבת־שבט תרנ"ו) – זאת חנוכה תשס"ח. חוברת ה (ויכוח הגדול – מינסק תקמ"ג) – כה אדר תשס"ט. חוברת ו (אופן ההשתלשלות בהתיסדות חסידות חב"ד, דור ראשון, דור שני) – יו"ד סיון תשס"ט. חוברת ז (החסיד ר' שמעון רופא) – עש"ק כ"ף מ"ח תש"ע. חוברת ח („דברי ימי חיי אדמו"ר הזקן“) – י"א מרחשון, ה'תשע"א. חוברת ט (י"א־י"ג ניסן תרנ"ג) – ט' אדר שני תשע"א. חוברת יו"ד (תער"ב) – ל"ג בעומר תשע"ב.

2) לאופן עריכת ההערות – ראה מכתבי כ"ק אדמו"ר זי"ע להרה"ת רא"ח שי' גליצנשטיין בקשר לעריכת ספר התולדות של רבותינו נשיאנו:

במכתב ר"ח סיון תשכ"ו (אגרות־קודש חכ"ד ע' קמא): „בסתירות שמצא בר"ד דשיחות מול"ז – יעיר ע"ז בסוף הס' (או בשולי העי), וע"ז שעשו ב„חנך לנער“ מהדב*“. ובעוד מכתב מאותה שנה (מקדש מלך (אה"ק, תשמ"ז) ח"ב ע' 18: „הסתירות שמצא בהרשימות וכו' יעיר (בהוספה בסוף הס' ע"ז שבחנך לנער מהדו"ב) שברשימה פ[לונית] אחרת כתוב וכו'“. ובמכתב ימי חנוכה תשל"א (אגרות־קודש חכ"ז ע' מח): „אין הזמ"ג כלל לביורו הסתירות שבהר"ד (וחבל שמתעכבת ההו"ל דס' התולדות כ"כ) ורק יעיר ע"ז בפרטיות בהערות [וע"ז הנעשה מכבר ב„חנך לנער“ (מהד"ת)].“

רשימה

א, כ' אייר, תרנ"ו. ליוצאווטש.
שעה שני' אחר חלי היום.

זה כחמשה ימים אשר הנני סובל כאב שניים והדיבור קשה עלי. בעמל רב פעלתי שירשו לי ללכת למעונה של כבוד אמי זקנתי הרבנית¹ להיות נוכח בסעודת שבת קודש.

הסעודות מענינות אותי מאד. בעת הסעודה מספרים ספורים תוכניים, ומה גם בשבת זה שבאו אורחים נכבדים בעלי שמועה בין החסידים: ר' אברהם אבא פערסאן² ור' שמואל הלוי הורוויטש².

אחר הדלקת הנרות, קודם קבלת שבת הואיל כ"ק אאמו"ר הרה"ק לומר מא' חסידות³ ד"ה זימנא חדאג' הוי צריכא עלמא למיטרא ואמר הרשב"י תורה ע"פ⁴ הנה מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד ואתא מיטרא.

מאמר זה הי' המשך למאמר להבין ענין הילולא דרשב"י³ שהואיל כ"ק אאמו"ר הרה"ק לומר בליל ה' העבר אחר תפלת ערבית במעונה של כבוד א"ז הרבנית מרת רבקה בחדר הנקרא דער זאל מיט די טרעפ.

בליל ש"ק ישבנו לסעודה קרוב לשעה האחת עשרה, בכ"ז לא מיהרו בה ונמשכה עד חצי שעה הראשונה אחר חצות הלילה. ולכבודו של האורח החשוב הרא"פ⁵ הנה גם מורי – לשעבר – ר"נ סקאבלאָד באהבתו הגדולה לשמועות מקוריות בא להיות נוכח בשעת הסעודה.

* * *

(א) ראה אודותו, "התמים" ח"ו ע' ח' ואילך. ספר השיחות קיץ ה'ש"ת ע' 23, 42.
(ב) נודע ג"כ בשם ר"ש מאזינקער – ע"ש המלון (קרעטשמע) באחד היערות בסביבות העיר באבינאוויטש, אשר שם דר הר"ש משך שנים רבות. – למד בשיבת אדמו"ר ה"צמח צדק" בשנות תרי"ג – תרי"ח. – בעל שמועה דייקן. כ"ק אאמו"ר אמר עליו שהוא איש אמונים ומדייק בלישנא, ובדבר שהי' אצלו ספק לא הי' כותבו בספרי זכרונותיו (ממכתב כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א [בדור"ח תמוז תרצ"ה (אגרות-קודש ח"ג ע' שפה ואילך)].

(ג) בזהר ח"ג נט, ב.

(ד) ראה אודותו בספר השיחות קיץ ה'ש"ת ע' 29, 69, 149, ועוד.

אות ה' ברוסית ובמקומה מבטאים ג'.

(3) לע"ע לא הגיע לידינו.

(4) תהלים קלג, א.

(5) הר' אברהם אבא פערסאן.

(1) הרבנית הצדקנית מרת רבקה. ראה אודותה – ספר השיחות תרפ"ט ע' 26. וש"נ. רשימת רבינו – "דברי ימי הרבנית רבקה" (לקמן ע' 000 ואילך).

(2) הורוויטש: לקמן: גורעוויטש – והיינו הך, כי אין

הראשון שהתחיל לספר הי' החסיד הר"ח הענדילה וכה סיפר⁶: בשנה הראשונה שהייתי בליובאוויטש⁷ – בשנת תר"ד – חל ל"ג בעומר ביום השלישי בשבוע. סדר חגיגת ל"ג בעומר הי' כנהוג מימי קדם לצאת חוץ לעיר, פעם אל הככר שלפני חצר האַנְאָרְאָוּע ופעם לשדה המישור שבכפר אַרְעֵמְאָוּע.

בחצר האַנְאָרְאָוּע דר אז המוכסן החסיד ר' שלמה בר' שמשון שהי' ממקושריו של כ"ק אדמו"ר האמצעי זצ"ל, ובכפר אַרְעֵמְאָוּע דר המוכסן החסיד ר' יוסף מיכאל בר' פייווש משה, איש בא בשנים ועודנו ממקושריו של רבינו הזקן.

את מקום החגיגה היו מגבילים כשבוע – שבועים מקודם, וע"פ רוב היו מטילים גורל בין שני החסידים המוחזקים הנ"ל.

הזוכה בעריכת החגיגה הי' מזמין את החסידים היושבים ואת האורחים הבאים, שיבאו אליו עוד ערב ל"ג בעומר, ואחר תפלת מנחה גדולה ביום ל"ב בעומר הי' עורך סעודה גדולה בדגים ובשר שנמשכה עד תפלת ערבית, בשעת הסעודה היו חוזרים מאמר דא"ח, מספרים ספורי חסידים, מנגנים ורוקדים, וע"פ רוב הי' נעורים כל הלילה ומתפללים בהשכמה תפלה בצבור במתינות וגם באריכות, ובשעה האחת עשרה היתה מוכנה סעודת חלב עם משקה יי"ש לרוב, ומשעה השלישית בערך היו מחכים לביאתו של כ"ק אדמו"ר.

בשנה היא – שנת תר"ד – עלה הגורל לזכותו של החסיד ר' יוסף מיכאל.

* * *

מתחלת חודש אייר התיר כ"ק אדמו"ר להחסידים לבוא לליובאוויטש, אחרי אשר במשך החורף אסר עליהם לבוא מפני היסורים – שהיו מתחלת חודש מר-חשון עד לפני הפסח.

גם חסידות לא אמר כ"ק אדמו"ר בחורף שהוא רק איזה פעמים⁸, בש"ק ויצא ט' כסלו וי"ט כסלו ובשבת ר"ח וחנוכה, כ"ד טבת, שבת שירה, ופורים וגם זה במנין הקטן הפרטי שלו לפני אנשים ספורים ובהם אחדים מהאברכים היושבים.

בשבת הגדול, אחרי הפסקה במשך כל החורף, אמר כ"ק אדמו"ר דא"ח ברבים, ד"ה זאת תורת העולה⁹, ותהי שמחה גדולה לאזרחי העיר בכלל ולהאברכים היושבים בפרט, והמשולחים הודיעו כי כ"ק אדמו"ר התיר להחסידים לבוא לליובאוויטש ועל שבת הראשון אחר חג הפסח, פ' תז"מ, כבר באו הרבה אורחים, ומזמן לזמן – כשנתפרסם ההיתר – נתרבו

(ה) ראה „התמים” ח"א ע' ע"ט. ס' השיחות קיץ ה'ש"ת ע' 24 – שיחת יב תמוז תש"ז ע' 12 [ספר השיחות תש"ז ע' 137]. ועוד.

(ו) מלשינות גינזבורג⁸ מוילנא. – המאורעות שקדמו לזה ראה שיחת פסח ה'תש"ג אות סג ואילך [ספר השיחות תש"ג ע' 99 ואילך]. קונטרס „אדמו"ר הצמח צדק ותנועת ההשכלה” פ"ה ואילך. קובץ מכתבים סוף קובץ א [רשימת היומן ח"י אלול תרנ"ט (לקמן ע' 000)].

וב„התמים” שם בשוה"ג: בשנת תר"ג, או תר"ה.

(8) המשכיל מרדכי אהרן גינזבורג (תקנ"ו-תר"ז).

(9) ראה רשימת מאמרי דא"ח של הצמח-צדק (קה"ת,

תשנ"ד) ע' סב ואילך.

(6) בכל הבא לקמן – ראה גם ספר השיחות תש"א ע'

57 ואילך.

(7) באגרותיו קודש ח"ג ע' תה – שבא לליובאוויטש ה'

אלול תר"ג. בהקדמת רבינו לקונטרס התפלה: תר"ג.

הבאים ועל ש"ק פ' אמור ול"ג בעומר שאחריו היו כארבעים מנינים אורחים והחסידיים המפורסמים ר' אייזיק האַמלער¹⁰ ור' הלל פֿאַריטשער¹¹ בראשם.

בשבת ההוא, פ' אמור, אמר כ"ק אדמו"ר שלשה מאמרים¹², הראשון ד"ה אין עומדין להתפלל אלא מתוך כובד ראש אמרו ביום ו' עש"ק אחר תפלת שחרית, השני ד"ה להבין ענין כובד ראש בעבודה בנפש האדם – קודם קבלת שבת, והשלישי ד"ה להבין בתוס' ביאור ישראל לי ראש אמרו בש"ק קודם תפלת המנחה.

* * *

בשנה ההיא¹³ היתה חגיגת ל"ג בעומר בשמחה כפולה ומשולשת.

בהיות כי ביום השני חל תענית שני בתרא¹⁴ ישבו הרבנים המפורסמים הר"נ מדובראָוונעז, ר' אייזיק מוויטעבסק, הר"א מהאָמליע בבי"ד ופסקו – בתור הוראת שעה – שלרגלי שמחת הרבים לא יסיימו את התענית¹⁸ ואחר מנחה גדולה יקיימו את המנהג הקבוע בסעודת החג. הרה"ח ר' הלל מפאָריטש אף כי הסכים עם הרבנים הגאונים הנ"ל והשתתף בחזרת המאמרים, בהניגונים והריקודים, מ"מ גמר תעניתו, ורק אחר תפלת ערבית שתה כוס חמין. בלילה ההוא בהתועדות זקני החסידים הרבה הרי"א מהאָמליע לתבוע מהר"ה על אשר הוא מרבה בהידורים¹⁹, וביאר את המאמר²⁰ כל יתר כנטול דמי.

הרה"ח ר' הלל בכה במרירות גדולה, ומתוך כבי' בדמעות שליש התחנן אל הרה"ח רי"א אשר לא יאשים אותו על זה, ולא יחשוב עליו עון שהוא עושה מפני יוהרא וגסות הרוח ח"ו. שעה ארוכה דיבר אז הרה"ה בהתרגשות ובתחנונים, והדברים כולם לא אזכור, ורק זאת הנני זוכר שאמר אשר בארבעה חדשים שהכינותי את עצמי לכנוס לכ"ק אדמו"ר ליחידות

(ז) הר"נ בנו של ר' אברהם בירך ממסיליאן¹⁵ – תלמיד מובהק לרבנו הזקן. בזווג שני חתנו של הרה"ק ר' חיים אברהם בנו של רבנו הזקן. גולד ט"ו שבט תקמ"ח – נפטר ט"ו שבט תרי"ב¹⁶. (כן צ"ל גם בס' השיחות [קיץ ה'ש"ת] ע' 137). בעהמ"ס דברי נחמ"י¹⁷.
(ח) ראה ספר השיחות קיץ ה'ש"ת ע' 78. „התמים" ח"ד ע' כח ואילך.
(ט) האמצעי. – ראה לקמן הספור בארוכה.

15) ראה אודותו שיחת חג הפסח תרצ"ד סכ"ב (לקו"ד ח"א קלב, א). ספר השיחות תרצ"ז ע' 170 ואילך.
16) ראה שיחות ט"ו בשבט, ש"פ ויק"פ, ש"פ ויקרא – תשמ"ב (התועדות תשמ"ב ח"ב ע' 850 ואילך. ע' 1057 ואילך. ע' 1116).
17) ראה אודותו בית רבי ח"א פכ"ו (סט, א"ב). ספר השיחות תרפ"ח-תרצ"א ע' 244 ואילך. שיחת ש"פ צו תשמ"ב (התועדות תשמ"ב ח"ב ע' 1129). שיחות ליל ו' דחה"ס וש"פ וישב תשמ"ט (התועדות תשמ"ט ח"א ע' 182. ח"ב ע' 42).
18) ראה מכתב פסח שני תשל"ז (לקו"ש ח"ז ע' 505) בהערה (ד"ה פסח שני, ב') ובשוה"ג שם מציין לרשימה זו.
19) ראה גם אגרות-קודש ח"ב ע' שמב. ח"ד ע' קכו. וראה לקמן הערה 21.
20) חולין נח, ב.

10) הרה"ג והרה"ח ר' יצחק אייזיק בר' מרדכי הלוי עפשטיין מהאמיל. מחסידי אדמו"ר הזקן, אדמו"ר האמצעי ואדמו"ר הצ"צ. אודותו – ראה ספר השיחות תרצ"ו ע' 4. תרצ"ז ע' 237 ואילך. תש"ו ע' 25. וש"נ. ובארוכה – „תולדות הרה"ח ר' יצחק אייזיק" (קה"ת – אה"ק, תש"מ. תשמ"ז).
11) הרה"ג והרה"ח ר' הלל בר' מאיר הלוי מאליסאוו, הידוע בשם „ר' הלל פאריטשער" (תקנ"ה-יא מנחם אב תרכ"ד). ראשי פרקים מתולדותיו – בפלח הרמון על ספר בראשית ועל ספר שמות (הוצאת קה"ת) בתחילתם. וראה ספר השיחות תש"ו ע' 29. וש"נ.
12) ל"ע לא הגיעו לידינו.
13) ראה גם שיחות חורף תרצ"ה (תורת מנחם רשימת היומן ע' שסג). הועתק ב„היום יום" יז אייר.
14) ראה טשו"ע ושו"ע אדה"ז או"ח סתצ"ב.

פעלתי אצל הגוף שיהי' בהדרגא דטוב²¹, ולא רק בהדרגא דצדק – ער זאל זיין גוט און ניט נאָר גערעכט.

גם הנני זוכר שאמר עס איז אַ עבירה אַוועק געבען די צייט אויף טענות און מענות, יעדער רגע איז טייער.

אחד האברכים מהיושבים – משה דוד מאַבצוהע – התרגש מאד מדיבוריו של הר"ה וככה בכי רב בטענו, עתה הנני יודע מדוע לא הועילו לי השתי פעמים יחידות שהייתי אצל כ"ק אדמו"ר, כי בשביל להכנס ליחידות צריכים הכנה בעבודה בפועל, וזולת זאת אינו מועיל.

המעל"ע – מאז באנו להרי"מ לאַחרעמאָוּאָ עד בא כ"ק אדמו"ר ביום הל"ג בעומר לברך את החגיגה – עבר עלינו כשעות אחדות מהשמחה הגדולה בתענוג רוחני.

כ"ק אדמו"ר אמר מא' ד"ה עד הגל הזה ועדה המצבה³, התעכב כשתי שעות ויסע לביתו.

* * *

החסיד ר' אבא מטשאַשניק' סיפר שהוא הי' נוכח אז ובין כתביו ורשימותיו נמצא כתוב בין המאמרים ששמע גם הנחות של ארבעה המאמרים – שלשה דפ' אמור ואחד מל"ג בעומר – וכן הסיפור אשר סיפר כ"ק אדמו"ר אודות החסיד ר' פייווש משה דובראָוונעריא אבי ר' יוסף מיכאל, נוסף על הדיבורים שחלפו בין זקני החסידים בהתועדות בליל ל"ג בעומר והספורים אשר ספרי².

ספורי הר"א עוררו את זכרוננו של הרח"ה, וא' כן הנה נזכרתי את אשר סיפר כ"ק אדמו"ר אודות פייווש משה דעם ישוב'ניק, כי מתחלה הי' אחד מבחירי נכבדי סלוצק והי' מגדולי המנגדים על הבעש"ט נ"ע ואח"כ לסבה בלתי ידועה עזב את סלוצק ויתיישב בכפר סמוך לדובראָוונא והי' לחסיד נלהב של הבעש"ט נ"ע ושם נולד לו בנו יחידו ר' יוסף מיכאל.

* * *

מורי הרשב"ץ²² סיפר אשר בשנת תר"ט הי' הפעם האחרונה לחגיגת חג ל"ג בעומר בשדה הקרובה להאַנאָראָוּאָ, שבה השתתף כ"ק אדמו"ר.

בשנה ההיא חל ל"ג בעומר ביום החמישי. ביום הרביעי אחר תפלת שחרית הלכו כל האברכים היושבים ותלמידי הישיבה והאורחים שבאו על שבת פ' אחו"ק העבר ונשארו עד אחר החג והאורחים החדשים שבאו על ל"ג בעומר, להחסיד ר' שלמה ע"פ הזמנתו לחוג את חג הל"ג בעומר כנהוג בכל שנה מאז התיישב כ"ק אדמו"רי' – בשנת תקע"ד²³ – בליובאוויטש.

(י) אַ טיפער בעל הבנה והשכלה (שיחת ב' ניסן תש"ח – בקונטרס נו [ספר השיחות תש"ח ע' 190]. עיי"ש).
 – יומנו של כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א דשנת תרנ"ד.
 (יא) יומן תרנ"ג.
 (יב) כתבי ר"א מטשאַשניק, ספר כ"ה.

21) ראה ספר השיחות תרצ"ז ע' 240. קיץ ה'ש"ת ע'
 104. תש"א ע' 58.
 22) ראה אודותו לעיל ע' 000. וש"נ.
 23) אדמו"ר האמצעי קבע דירתו בעיר ליובאוויטש רבינו כד סיון שנה זו (לקמן ע' 000. אגרות-קודש ח"ג ע' ביום ב', פרשת נצבים-וילך, י"ח אלול תקע"ג. ההתיישבות בקביעות היתה בחודש מר-חשון שנת תקע"ד (ראה בפרטיות שיחת י"ט כסלו תרצ"ג ס"ח. רשימת היומן של רבינו כד סיון שנה זו (לקמן ע' 000. אגרות-קודש ח"ג ע' 21)

הילולא וחינגא הי' היום ההוא לנו, הזקנים ששיבה זרקה בהם רקדו בטליתים קטנים ואנחנו האברכים תלמידי הישיבה רקדנו כאילים, באזנים נטויות ובפיות פתוחות הקשבנו לכל הגה היוצא מפי זקני החסידים.

בל"ג בעומר בשעה הרביעית לערך אחר חצות היום בא כ"ק אדמו"ר ויאמר מאמר חסידות ד"ה להבין ענין הכתר שהוא ממוצע בין אור אין סוף המאציל לנאצלים והוא ביאור על המאמר שחורה אני שאמרו בש"ק פ' אחו"ק.י. ויתעכב כשלוש שעות.

וטרם נסעו צוה לנגן את ניגון כ"ק רבינו אדמו"ר הזקן, ניגון בעל ארבעת הנבבות הידועי' כ"ק אדמו"ר ישב בדביקות גדולה בעינים עצומות ודמעות על לחיו וכשגמרו לנגן עמד מלא קומתו ויאמר: זכותו של בעל ההילולא יגן על כלל אחינו בני ישראל ועל הכלל הפרטיטי.

כשגמר את דבריו אלה הנה מבלי שום הכנה התפרצה מלב כולנו קריאה עצומה "אמן".

שחוק קל עבר על פני קדשו ויאמר: אמן כן יהי רצון.

כשנסע כ"ק אדמו"ר לביתו נתאספו זקני החסידים והרה"ח ר' הלל בראשם ויחזרו את המאמר אשר אמר הוד כ"ק אדמו"ר ויתפלאו על אשר צוה כ"ק לנגן את ניגונו של כ"ק רבינו הזקן וידאגו מאד על דברי כ"ק האחרונים.

ביום השני אחר ש"ק אמור בא רוכב מהיר – שטאָפּעט – מעיר זיטאָמיר ויביא מכתב מאת המדפיסים אשר ביום השני באו מהמשרה – פוליצי – והבולשת ויחקרו אודות הדפסת ספר הלקוטי תורה²⁴, כמה אכסמפּלרים²⁵ נדפסו ולא יזוה ערים נשלחו, וכשתי מאות ושמונים אכסמפּלרים שנמצאו עוד בבית הדפוס חתמה המשטרה בחותמה ויתנו צו להתייצב ביום הרביעי לפני הבולשת בעיר קיוב.

חיש מהר נתפשטה השמועה בעיר, וכ"ק בני כ"ק אדמו"ר באו אליו לשמוע את הדבר כמו שהוא, כי בשעה אחת כבר הספיקו בני העיר לספר גוזמאות ושקרים בנדון זה.

בו ביום לעת ערב שמענו בשם הרה"ח הר' אשר סופר בשם כ"ק מהרי"ל^{טו}, אשר כ"ק אדמו"ר אמר לו ולאחיו²⁶ כ"ק הרש"ז^ז כי בת דינא בטל דינא²⁷.

ביום החמישי לעת ערב בא רוכב מהיר – שטאָפּעט – מקיוב ובידו מכתב מאת הגביר דאָברי כי ביום הרביעי כשהתייצב הרב שפירא המדפיס מזיטאָמיר לפני הבולשת בקיוב דברו אתו קשות ויאסרוהו, וביום החמישי בקר הובא לפני החוקר ואחר החקירה הושב למאסר ובו

יג) יומן תרנ"ג. – לקו"ת [ראה לקו"ת שה"ש ו, ג ואילך. ז, ד ואילך].

יד) בפרטיות אודותו ראה ספר הניגונים ניגון א.

טו) הכוונה – עדת חסידי חב"ד.

טז) תקע"א (בערך) – ג' חשוון תרכ"ו. אודותו: בית רבי ח"ג פ"ח. ראה ג"כ המשך וככה תרל"ז פמ"ו.

יז) תקע"ד (בערך) – ד' טבת תר"ם. ראה בית רבי שם.

(25) עותקים.

(26) הלקו"ת, הובא לבית הדפוס במצות ובהוצאות האחים .. כבוד מהו' יהודה ליב נ"י ומהו' חיים שניאור זלמן נ"י בני הרב מוה' מנחם מענדיל נ"י [כ"ק אדמו"ר הצ"צ] – נוסח השער דהוצאה ראשונה מלקו"ת.

(27) סנהדרין זה, א.

תקב ואילך). רשימת רבינו „אופן ההשתלשלות בהתייסדות חסידות חב"ד דור ראשון דור שני" (קה"ת, תשס"ט) סל"ט. ספר השיחות קיץ הש"ת ע' 95. תש"ט ע' 322. וש"נ.

(24) ראה – ע"ד הדפסת התו"א ולקו"ת – אגרות קודש ח"ד ע' תקס ואילך.

ביום לעת ערב חופשה ניתנה לו, ולמחרתו ביום הששי כתבה הבולשת דקיוב להבולשת דזיטאָמיר להסיר החותמות מספר לקוטי תורה והענין מסודר.

* * *

ר' שמואל הורוויטש סיפר²⁸, אשר בין זקני החסידים בדענענבורג וגריווא הי' ישיש א' ור' אבלי דוד אתכסיא שמו, הוא הי' חברו המובהק של הגאון החסיד הרב ר' ברוך מרדכי"י בנגלה – בהיותו עוד בוויילנא – ותלמידו בחסידות.

ר' אבא דוד הי' יליד פּאָלאַצק ובעל כשרון ומתמיד גדול, וילך מישיבה לישיבה עד בואו לישיבת הגר"א ויהי אחד מבחירי התלמידים, ומטבעו אהב את הבדידות והשקידה.

בוויילנא ישב איזה ימים בבית הכנסת אחד בפרו[ו]ר שניפישאק ואח"כ העתיק מושבו לעיר. כל ימי שבתו בשניפישאק ובוויילנא לא שח שיחה בטלה, וזולת השקידה בלימוד לא ידע דבר, ובכל משך הימים לא רכש לו מכיר וידיד.

אמנם בהגלות נגלות אשר חתן הראב"ד דירושלים דליטא²⁹, העילוי ר' ברוך מרדכי מתחשב על דגל הכת ועומד בראש התנועה, הנה לרגלי השערורי' הגדולה הלזו נתעורר גם ר' אבא דוד ויחפוץ לדעת שרש דבר מה נמצא אשר בגללו הי' הסער הגדול בעדת ישראל ובוויילנא בכלל, וההתרגשות הכי גדולה בתוככי גאוני התורה בפרט, וסוף דבר כי ר' אבא דוד בהריחו את טעם ההשכלה בידיעת הוי' על ידי ענין הבריאה יש מאין והדומה המתבאר בתורת החסידות דבקה נפשו בתורת החסידות. וכעבור שנה בלימוד עיוני בהוראתו של הרה"ח רב"מ נסע רא"ד לליאָזנאָ ויהי לאחד מגדולי החסידים. להיותו גאון נפלא, אשר כ"ק אדמו"ר הזקן בחר בו שילמוד עם נכדו כ"ק אדמו"ר צמח צדק אחר הבר מצוה כשנה תמימה, הציעו לו כמה כתבי רבנות הנה מיאן בזה מפני אהבתו את הבדידות, וכשלישים שנה ישב בכפר, ויכנוהו החסידים בשם אבא דוד אתכסיא.

כבן שמונים שנה הי' החסיד רא"ד אתכסיא כשבא לבנו הרב ר' זרח המ"ץ מגריווא וישכיר לו דירה אצל ביהכנ"ס ורוב היום והלילה הי' יושב בבהכנ"ס ולפעמים הי' גם לן שמה.

עדת החסידים בדענענבורג וגריווא היו נוהגים בו כבוד נפלא, כי הי' נודע לגדול בתורה הנגלית ותורת החסידות.

זקני החסידים ספרו אשר עוד כארבעים שנה מלפנים – בשנת תקס"ז – אמר כ"ק אדמו"ר האמצעי: אבא דוד'ס מוח איז אָנגעזאַפּט מיט שכל אלקי.

החסיד ר' זלמן משה לייצענער אשר הכיר את ר' אבלי דוד רבות בשנים מאז היותו בוויטעבסק ובכפר הסמוך לנעוועל, וגם הזדמן עמו רבות פעמים בליובאוויטש התפלא מאד על אשר הרא"ד שינה את הנהגתו ממתבודד ושותק למעורב עם הבריות ומרבה לדבר.

* * *

(ח) אודותו בארוכה ראה קונטרס ביקור שיקאגא [ספר השיחות תש"ב ע' 31 ואילך].

(29) הגאון ר' שמואל (ראה רשימה שבהערה הקודמת; ספר השיחות תש"ב שם).

(28) בכל הבא לקמן – ראה גם רשימת היומן של רבינו – יג ניסן תרנ"ג (קה"ת, תשע"א) ע' יג ואילך.

בין הסיפורים אשר סיפר הישיש רא"ד אתכסיא, סיפר על אודות חגיגת חג ל"ג בעומר בשנת תר"ד בליובאוויטש.

וזה דבר הסיפור:

משנה הראשונה שקבע כ"ק אדמו"ר העברי³¹ את משכנו בעיר ליובאוויטש – בשנת תקע"ד – חידש את המנהג הקדום לחוג את חג ל"ג בעומר על פני השדה מחוץ לעיר³⁰, בעריכת סעודה קלה, שתיית משקה ואכילת ביצים מבושלות ובניגונים ובריקודים, ובאמצע הסעודה או בסופה ה' בא כ"ק אדמו"ר ואומר מאמר חסידות והי' מצוה לזקני החסידים לספר לפניו את אשר זוכרים ממנהגי חגיגת ל"ג בעומר בשנים שעברו, עניני התורה שיחות והסיפורים שדברו אז. ואחרי אשר נסע כ"ק אדמו"ר היו החסידים מטיבים את לבם ושמחים כל היום עד לפנות ערב. וכשנתיישבו חוכרי הכפרים, החסידים ר' שלמה בר' שמשון ור' יוסף מיכאל בר' פייווש משה, בסביבות ליובאוויטש, נקבע מנהג חגיגת ל"ג בעומר בסעודות גדולות.

תחלת מרחשון תר"ד בא ציר מיוחד לחסידי נעוועל ובידו מכתב כללי מהשוד"ר הרה"ח ר' יוסף בן הח' הרב וכו' ר' יששכר דוב³² בפקודת כ"ק אדמו"ר אשר החסידים לא יבואו לליובאוויטש ולא יכתבו מכתבים להתם, ויספר בארוכה ע"ד המלשינות של המשכילים בוילנא.

כל החורף עבר עלינו, חסידי נעוועל והגליל, ועל כל החסידים בכל מרחבי המדינה ברוב צער ויסורי הנפש, עד אשר בתחלת ניסן נתברר דבר המלשינות והותרה הנסיעה לליובאוויטש והלכנו הרבה מנינים מחסידי נעוועל, וגם מחותני ר' אלי' יוסף די[נ]ג ואני ובני ישראל הלכנו עמהם.

מאז התיישבו החסידים ר' שלמה ור' יוסף מיכאל הנ"ל סביבות ליובאוויטש קבעו את התחלת חגיגת ל"ג בעומר מאחר תפלת שחרית ל"ב בעומר.

בשנה ההיא חל ל"ב בעומר ביום השני שהי' תענית שני בתרא שרוב החסידים נהגו להתענות, והוא תענית ציבור. גדולי ההוראה רי"א מהאמליע, רי"א מוויטעבסק ור"נ מדובראָוונא כהוראת שעה בשמחה דרבים התירו להפסיק את התענית אחר מנחה גדולה והחסיד ר"ה מפאָריטש לא הפסיק את תעניתו.

במסיב' ההיא הוכיח הרי"א מהאמליא את הר"ה מפאָריטש על אשר מרבה בהידורי' ובזהירות יתרה על המדה, כי מעקרי העבודה הוא ללכת בדרך המיצוע כמו שהחליטו חכמי המחקר³³ אשר אין יתרון לאחד מן הצדדים גם לא אל קצה היותר נעלה, אלא אל הממוצע והוא האושר האמיתי.

(ט) מתלמידי אדמו"ר הזקן ואח"כ מחסידי אדמו"ר האמצעי ואדמו"ר הצמח צדק. – חתנו של הרה"ח וכו' ר' נח אבי אביו של הצמח צדק.³¹

תרצ"ט ע' 352 ששם אשתו הייתה רייזיל.
 (32) אודות ר' יששכר דוב – ראה ספר השיחות תש"ח ע' 230. וש"נ.
 (33) ראה רמב"ם הל' דעות פ"א.

(30) ראה גם רשימה שבהערה 13 (הועתק ב,היום יום"ח אייר, לג בעומר). וראה ע"ד ל"ג בעומר תקע"ד אצל אדמו"ר האמצעי – ספר השיחות תרצ"ו ע' 171.
 (31) ראה בית רבי ח"א פכ"ו (עד, ב). ובספר השיחות

הרי"א ביאר מא' חכמי המחקר באופן נפלא בהסבירו את הכתוב³⁴ צדיק הוי' צדקות אהב ישר יחזו פנימו, המעולה הוא משובח בכל עת ובכל מקום ובכל ענין, אבל הוא עלול הירידה והנפילה ולפעמים גם באופן פתאומי, כי רשע מכתיר את הצדיק³⁵, אבל הממוצע אין לו הפכי לכן הוא האושר האמיתי להיותו מבוסס בהוה ומבוא³⁶ למעלה משובחת חזקה נטועה ביתד בל תמוט.

צדיק הוי' צדקות אהב, הא"ס בהתלבשותו באורות ותוארי ההלבשה הנה התואר הצדיק, אוא"ס שבבחינת צדיק כביכול אוהב הצדקות, שהם המעולים ומשובחים ביותר אבל ישר יחזו פנימו, אלו ההולכים בדרך המיצוע הנה הם הרואים ומקבלים את פנימי' האור, להיות כי גילוי האור פנימי בא בהכנת הכלי, בסוד כלים מרובים דתיקון.

הר"ה מפאריטש התנצל במאד שאינו עושה זאת מפני היוהרא וגסות הרוח, ומתוך כבי רב סיפר את תהלוכות ימי חייו עד אשר בא למורו ורבו הרה"צ ר' מרדכי זצ"ל מטשערנאָביל, והשתלשלות בואו להכנס תחת כנפי תורת חסידות חב"ד.

כשהי' בן ארבע עשרה שנה התחיל ללמוד ספרי הקבלה ולהתפלל בכוונות האריז"ל ויעסוק בתעניתים וסיגופים, וכשהי' בן שמונה עשרה³⁷ ראה בפעם הראשונה את אור קדושת כ"ק הרה"צ ר' מרדכי מטשערנאָביל, וידבק בו ללכת בדרכי החסידות³⁸.

כשנסע כ"ק אדמו"ר הזקן בשנת תקע"א לוואָלין. הנה בחזירתו עבר דרך גליל מאָזיר ואלפי אנשים נתקצבו בכל עיר ומושב אשר נתעכב שמה.

ובאחד מבתי המלון – קרעטשמע – שנתאספו שמה כחמשים מנינים איש הי' גם הוא – הרה"ה – ביניהם ושם זכה לשמוע³⁹ אמרי קדש הקדשים שאמר כ"ק אדמו"ר:

* * *

לעולם ירגיז אדם יצר טוב על יצה"ר שנאמר⁴⁰ רגזו ואל תחטאו, אי אזיל מוטב ואם לאו יעסוק בתו' שנא'⁴⁰ אמרו בלבבכם, אי אזיל מוטב וא"ל יקרא ק"ש, שנא'⁴⁰ על

(כ) ברכות ה, א. גירסת הש"ס היא: אם נצחו מוטב כו'. אבל בעין יעקב נמצא: אי אזיל מוטב כו'. וראה ג"כ בילקוט שמעוני תהלים ד.

והנה בכמה מקומות בדא"כ מביאים מארז"ל בגירסא בלתי רגילה, והוא בשתי פנים: א) הגירסא שאינה רגילה מדויקת יותר. ב) שתי הגירסות מדויקות, אבל להענין המתבאר במקום זה מתאים מארז"ל המובא כפי פירושו ע"פ הגירסא האינה רגילה דוקא.

וי"ל אשר כאן הוא באופן השני, דהנה מארז"ל לעולם ירגיז כו' יש לפרשו: א) בכל עת שרואה שיצרו הרע מתגבר ח"ו עליו, וצריך להלחם עמו שלא ישלוט באברי הגוף, וכמו שנתבאר בארוכה בתניא פרק כט"לא. ומובן אשר עפ"ז צ"ל: אם נצחו מוטב כו'. ב) לעולם ירגיז, כפשוטו. היינו תמיד (לקו"ת פ' שלח ד"ה בפ' נסכים פ"ג [מא, א]), והמרגיז הוא אדם, מדריגה היותר גדולה (לקו"ת פ' תזריע ד"ה אדם כי יהי' [כב,

(38) ראה אגרות קודש ח"ג ס"ע שכט ואילך.

(39) ר' הלל לא ראה את אדמו"ר הזקן כי אם שמע את הוד קולו – ראה אגרות קודש שם. ספר השיחות תרח"ץ ע' 276. וש"נ.

(40) תהלים ד, ה.

(41) אבות פ"ה מ"י.

(34) תהלים יא, ז.

(35) חבקוק א, ד.

(36) ומבוא: אוצ"ל: ומביא.

(37) בן שמונה עשרה שנה – כנראה שהוא טעות הדפוס,

כי בסיפור זה עצמו משמע שזה הי' קודם שנת תקע"א

(„ראשי פרקים" שבהערה 11).

משכבכם, אי אזיל מוטב וא"ל יזכור לו יום המיתה שנא' 40 ודומו סלה, ארבע מדות באדם⁴¹, והם מדות והנהגת בנ"א מצד טבע תולדותם, שלי שלי ושלך שלך, שהנה"א אינה מתלבשת בהנה"ב לבררו ולזככו, אלא שאינו מניחו כלל להגיד איזה דיעה והנהגה בהעיר קטנה⁴² כי כל הדיעה והנהגה הוא כולו שלי. והיא מדה בינונית שהיא עבודת הבינוני. שלי שלך ושלך שלי, הוא כאשר הנה"א מתלבשת בהנה"ב לזככה ולבררה ומשתמשת במעלת הכח והתוקף שבנה"ב כמ"ש⁴³ ורב תבואות בכח שור, הנה הוא עם הארץ שמבררים ומטהרים את הארץ. שלי שלך ושלך שלך, דע"י שהנה"א מבררת ומזככת את הנה"ב הנה עי"ז נעשה יתרון בהנה"א, דזהו שלי שלך, דהעלי' שנעשה בהנה"ב ע"י עבודת המדות דנה"א, ושלך שלי, היתרון שנעשה בהנה"א ע"י עבודה זו, אבל מעלת החסיד הוא שמתחסד עם קונו עם קן דילי' 44 ואינו חושב אודות היתרון שנעשה בו מצד עבודה זו, דזהו שלי שלך ושלך שלך, וכל כוונתו הוא אך ורק שתושלם הכוונה העליונה. שלך שלי ושלי שלי, דמי שעובד רק בשביל היתרון שנעשה בו בנפשו האלקית ע"י עבודתו, הנה הגם שהוא פועל ישועות בנפשו בעליות גדולות, אבל בכ"ז הנה חומריות העולם נשאר בגשמיות. וזהו⁴⁵ רש"ע שהו"ע יש לו חיות וקיום מהשי"ן כנודע"ב.

והנה כל זה היא העבודה במדות בני אדם, ויש עבודה גדולה מזו והיא בהמדות שבדיעות והעבודה בדיעה עצמה. והיינו ב' אופני העבודה בעבודת השי"ת במדות שבשכל, ובשכל עצמו שלמעלה מענין המדות. דמדות שבשכל הגם שהם למעלה במעלה ומדריגה לגבי המדות שבלב, דמדות שבלב הן התפעלות בתנועה ממשית ובהרגש בשר הלב בחסד וגבורה והתפארות או באהבה ושנאה בהזדעזות ורעידת גופו, אבל מדות שבשכל הגם שענינם בהתפעלות אמנם הן התפעלות שכלית, הגם שהוא שכלי אינו בערך ענין השכל והידיעה בהתקשרות בהמושג.

וזהו לעולם ירגיז אדם יצר טוב על יצה"ר, דבעבודת השי"ת ישנם ג"כ ארבעה אופני עובדים בארבעה דרכי עבודה. ישנם עובדי הוי' והם צדיקים המקושרים לאלקות ועוסקים בתורה, וישנם בעלי תורה והם מדרי' הבינונים, וישנם בעלי מדות ועבודתם באהוי"ר שכליים ועיקרם בעבודה מאהבה, וישנם יראי אלקים מפני הדין והמשפט בעונש גיהנם או בהעדר השכר הנפלא בעוה"ב. וטבעי בני אדם להיות מוטעים במעמדם ומצבם, וזהו לעולם ירגיז אדם, שהוא בעלי השכלה והשגה"כ, ידע שגם מי שהוא במדרי' צדיק צריך שמירה

(ב), ואין שייך לומר שהיצה"ר לוחם עמו בפועל וצריך לנצח המלחמה. אלא שתכלית ההרגזה היא שלא יוכל להכשילו. – וכן מפרש לעולם ירגיז כו' כאן, וכמוש"כ בפנים. ומובן אשר לפי' זה מתאמת הגירסא: אי אזיל מוטב כו'.

כא) ראה לעיל בשיחה הערה א [לקו"ד ח"ג תקטו, א. ספר השיחות תש"ח ע' 225 הערה 6]⁴⁴.

כב) סידור האריז"ל בהגדה פיסקא הקהה את שיניו. קהלת יעקב מע' רשע. ועייג"כ זח"א נז, א.

כג) לקו"ת שה"ש ד"ה צאו"ר (השני) פ"ב [כה, א]. ד"ה חביב אדם דל"ג בעומר, ש"ת [סה"מ הש"ת ע' 95 ואילך]. ועוד.

רפא, א. הקדמת ת"ז בתחלתו) איזהו חסיד המתחסד עם קונו ועפמשנ"ת בתניא ספ"י. ועייג"כ בתורת שלום ספר השיחות ע' 182 ואילך [בהוצאת תשי"ז ואילך – ע' 178 ואילך].

42) קהלת ט, יד. נדרים לב, ב. תניא פ"ט (יד, א).

43) משלי יד, ד. וראה לקו"ת האזינו עה, ריש ע"ד. ובכ"מ.

44) וז"ל: להעיר ממרו"ל (זח"ב קיד, ב. זח"ג רכב, ב.

מהיצה"ר שלא יכשילו פתאום. ולכן צריך להרגיזו תמיד ולהשגיח עליו. והבינונים צריכים לעסוק בתורה תמיד להנצל מהיצה"ר. ובעלי מדות העובדים את הוי' באהוי"ר צריכים להתעסק בעבודה דק"ש שהיא ההתבוננות בהוי' אחד, ויראי אלקים⁴⁶ עבודתם בזכרון יום המיתה אשר שם לא יועיל ענין התשובה ורק היום⁴⁶ לעשותם⁴⁶.

* * *

אחד מגדולי החסידים אשר נסע עם כ"ק אדמו"ר והוא מורי הרה"ח ר' זלמן זעזמער⁴⁷ ביאר לי את דברי התורה בכללות ובפרטו'. ויסביר לי שהאדם בטעותו חושב עצמו לבעל מעלה ומדריגה גבוה, אמנם כאשר בודק את עצמו בכל פרטי דעותיו ומדותיו ומתבונן בהם, אזי הוא מכיר את חסרונותיו. וזהו סדר המא' לעולם ירגיז אדם יצר טוב על יצה"ר, אומר תואר אדם שהוא תואר השכל, דמי שהוא באמת במעלת אדם הנה הוא מכיר את עצמו שאינו במדריגת צדיק ולא במדריגת בינוני ולא במדריגת עובד הוי' באהוי"ר שכלי' כ"א הלואי שיהי' ירא חטא ויזכיר לעצמו תמיד את יום המיתה, אשר אז לא יוכל לתקן את מעשיו ולא יוכל להתחרט על העבר ורק היום לעשותם.

שלש שנים נקרו בי דברי התורה אשר שמעתי אז מכ"ק אדמו"רי, ובחדש אלול שנת תקע"ה⁴⁸ באתי לליובאוויטש לכ"ק אדמו"רי, ובמשך שלש השנים הללו עבדתי את גופי ואיברי²¹⁰ שיהיו בדרגא טוב באמת ולא בדרגא דצדק – ער זאָל זיין גוט באמת, ניט נאָר גערעכט – כי לבד זאת אשר עבודה ישרה היא רק כאשר הגוף הוא טוב, ולא רק כאשר הוא

(ד) להעיר מההקדמה לדרך חיים. קונטרס התפלה פ"ב.

(ה) ע"פ משנת פנים, אין מקום מעיקרא לקושיות המפרשים בברכות שם: א) מפני מה לא יזכיר לו תיכף מתחלה יום המיתה – וע"פ הנ"ל מובן, כי זהו רק עבודה דיראה תתאה. ב) אם לא הועיל העסק בתורה איך יועיל קריאת שמע שאינה אלא פרשה בתורה.

ויעוין בתורת שלום ספר השיחות ע' 129 ואילך [בהוצאת תשי"ז ואילך – ע' 136 ואילך] באריכות, דנשמות גבוהות ביותר עיקר בירורם הוא מוחא תורה, נשמות נמוכות מהם אין זה פועל בהם הבירור ועיקר בירורם הוא לבא תפלה וכו'.

וע"פ זה יומתק ג"כ אריכות לשון הש"ס. דלכאורה הול"ל: לעולם ירגיז כו' תחטאו, אי לא אזיל יעסוק בתורה כו' בלבבכם, אי לא אזיל יקרא ק"ש כו' – ומה משמיענו בזה דאי אזיל – מוטב. וע"פ הנ"ל מבואר דדבר גדול קמ"ל, דאי הרגיז ואזיל מוטב – ה"ז הוכחה שהוא מאלו המקושרים לאלקות כו'. וא"ל אזיל ועסיק בתורה ואזיל מוטב – ה"ז הוכחה שהוא מסוג השני הנ"ל וכו'.

כו) רבנו הזקן.

כז) האמצעי.

ובירור זה צ"ל בדרך קירוב דוקא כמשפט התורה, תוכו אכל וקליפתו זרק כו' [ראה חגיגה טו, ב], וזהו לי ולא לו כו' דמה שהוא טוב צ"ל לי שיבררו ויורגש בנפש וכח המברר כו'. וראה גם סה"מ תרס"ח ע' רסו. אגרות קודש ח"ג ע' תכ. ספר השיחות תרצ"ט ע' 323.

46) ואתחנן ז, יא ובפרש"י. עירובין כב, א.

47) ראה אודותו ספר השיחות תש"ט ע' 314. וש"נ.

48) אולי הוא טה"ד, וצ"ל: תקע"ד (ראשי פרקים) שבהערה 11).

45) ראה רשימת רבינו – ר"ד כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע ליל ב' דחג הפסח תרס"ט (סה"מ תרס"ט ע' רפה (בהוצאת תשס"ז): רשע מה הוא אומר כו' ואף אתה הקהה את שניו כו' לי ולא לו כו'. ולכא' צ"ל הלא לעולם עצת התורה הוא בדרך קירוב דוקא, לקרב הנשמות בבירורי הניצוצות, ומה נשתנה כאן שהוא בדרך ריחוק. אך הענין הוא ע"ד שאמר כ"ק רבינו האמצעי צוקללה"ה נבג"מ זי"ע ועכ"י, ואף אתה הקהה את שניו כו' הוא שיקח אצל הרשע את השי"ן ממנו, וישאר ר"ע, ורע אין לו קיום מצ"ע ויתבטל ממילא, ולקחת השי"ן ממנו הוא בירור הטוב,

צדק ע"פ כמה התנצלות, הנה לבד זאת כאשר נפטרים מעלמא דין ובאים לעלמא דקשוט הנה יקר הזמן במאד וחס לאבדו על הדין ומשפט בדברים של מה בכך.

* * *

כ"ק אאמו"ר^{כח} הואיל להגיד: בא די עלטערע חסידים איז אין יעדען וואָרט, אין יעדער תנועה שפיגעלט זיך אָפּ זייער מהות עצמי.

דער טאַטעכט האָט מיר געזאָגט אויף יחידות – בעת ער האָט אָנגעהויבען צו ריידען דעם מים רבים:

ר' אייזיק האָמליער איז אַ משכיל, ר' הלל פאַריטשער אַ עובדל.

השכלה און עבודה זיינען צוויי וועלטען, און משכיל און עובד זיינען צוויי מענשען, וואָס אַזוי איז געווען מיום שנברא העולם, איז געקומען דער רביכי און האָט מחבר געווען די צוויי וועלטען און די צוויי מענטשען.

ר' אייזיק איז אַ משכיל נפלא, אַ ממציא משלים וועלכע זיינען מכוון צום פנימיות הנקודה פון דער השכלה וואָס ער איז מבאר און איז אַ עובד מופלג בעבודה שלב.

ר' הלל איז אַ עובד הוי' בגופו, אַז דער גוף אַליין פילט וואָס ער דאַרף און ווי ער דאַרף טאָן²¹. כשם ווי דער מוח איז אַ כלי צום שכל, די אויגן כלים צו ראי' וכו' אַזוי איז ר' הלל'ס גוף אַ כלי צו דעם וואָס מען דאַרף, און איז אַ משכיל נפלא וואָס איז מסביר די טיפסטע ענינים מיט ביאורים און הסברות וואָס זיינען געבויט אויף געזונטע יסודות

* * *

השעון הגדול העומד בכותל דרומי השמיע חצי שעה ראשונה אחרי חצות הלילה, ור' יוסף משרת⁴⁹ אומר אשר השעון מתאחר ומאמין הוא יותר להתרנגול אשר השמיע את כרוזיו עוד כשעה מקודם, והצדק אתו ובעוד רגעים אחדים יעלה השחר, ובכן מברכים ברכת המזון.

כשיצאנו מדירתה של כבוד אמי זקנתי הרבנית עלה השחר, האויר הי' טוב ועמדנו וישבנו בחצר יותר על שעה לחזור את השיחות וסיפורים ששמענו בעת הסעודה. אח"כ הלכו כולם – מלבד הרא"פ – לטבל במקוה, ואנכי הלכתי לישון.

בשעה השביעית בקר כשבא כ"ק אאמו"ר מבית הטבילה נתן לי את המאמר זימנא חדא – בספר תרכ"ט⁵⁰ – ללמוד אותו איזה פעמים, ובין מנחה למעריב יחזור כ"ק אאמו"ר עמדי את המאמר כמו שאמרו.

אחר התפלה כשרוב המתפללים הלכו לביתם ונשארו רק אחדים (ביניהם הר"י קאָפּיל

(כח) אדמו"ר מהורש"ב נ"ע.

(כט) אדמו"ר מהר"ש נ"ע. המשך מים רבים נאמר בשנת תרל"ו.

(ל) ראה ג"כ קונטרס י"ב תמוז, תש"ח ע' 24 [ספר השיחות תרצ"ט ע' 352].

זעליקסאָן⁵¹, ר' שלמה חיים שו"ב⁵², מורי ר' ניסן), ישבו מורי רשב"ץ²², רא"פ⁵ ור"ש גורעוויטש² בחדר-שני ושיחו בספורים שונים, מהם שכבר שמעתים איזה פעמים ורשומים כבר בספרי ומהם את אשר עוד לא שמעתי עד היום, או שמעתים אבל בלתי מדויקים כל כך. הזמן לא ירשני לכותבם בפרוטרוט ואכתוב רק רישומי דברים לזכרון.

* * *

ספורי רא"פ:

(א) הסבה וההשתלשלות איך חותן חותנו, החסיד ר"ז ווילענקערלא, נהי' לחסיד. חגיגת רעים בסעודת מצוה על אשר זכה להיות מוכה עבור עניני חסידות.

(ב) אודות החסיד ר' שמעון מנשה⁵³ ונסיעתו לאה"ק ת"ו והברכה באריכות ימים.

(ג) אודות החסיד ר' שלמה רפאל'סליב שהי' מן האברכים המצוינים בוילנא, והי' בעל מדות טובות, רגשן גדול, ומסר נפשו על חסידות וחסידים.

(ד) אודות החסיד הישיש ר' חיים שמואל קרעסלאָווער⁵⁴ שהי' חמש פעמים אצל הרב המגיד ממעזריטש וברכו באריכות ימים לראות דור רביעי וחמישי עוסקים בתורה וחסידות, וכשהכניס את נכד נכדו לחדר נפטר בן מאה ושש עשרה שנה.

(ה) ספוריו של החסיד רח"ש מקרעסלאָווא מאשר שמע בהיותו במעזריטש:

(א) מורנו'לג הבעש"ט נולד בשנת תנ"ח, וסימנו נחת. בן שלש שנים הכיר את בוראו⁵⁵ ושלש ושלשים שנה הי' נסתר. וסימן גל עד. וכשהי' בן שלשים ושש נתגלה⁵⁶, ועשרים ושש שנה נהג את החבריא קדישא.

(ב) בשנות ההסתר הי' לבוש בבגדי כפרי והי' נמצא תמיד בחברת אנשים פשוטים ומחזק אותם בעניני אמונה פשוטה ומרגילים שלא ילמדו מהנכרים יושבי הכפרים ומרגילים לשמור לשונם מלשון הרע רכילות ודיבורי קללה.

(לא) בארוכה ב,התמים" ח"ו ע' ח' ואילך.

(לב) ראה אודותו, "התמים" ח"ח ע' צב. שיחת חה"ש תרצ"ד אות ח"י"ט [לקו"ד ח"א קע, ב ואילך].

(לג) ראה בכ"ז שיחת כ' כסלו תרצ"ג [לקו"ד ח"א לא, א ואילך].

הזקן (קה"ת, תש"מ) ע' עט (בהוצאת תשע"ב – ע' קעח).

(55) ראה רשימות רבינו משנת תרס"ח נדפסה מצילום כ"ק בקובץ יגדיל תורה (ניו יאָרק) שנה ג' חוברת ו' (לא). כתר שם טוב (קה"ת, תשס"ד) הוספות סימן רפ הערה 27.

(56) ראה מכתב הבעש"ט (להרה"ח וכו') מ' יעקב יוסף הכהן כו' פולנאה, מיום ג' מקץ תקי"ג) – נדפס ב,התמים" חוברת ד' ע' יח [קעד, ב]. חלקה הועתק בשיחת כ' כסלו (שם): אי"ש"ה גי"ה קבלתי ושמחתי כעל כל הון רב והצדק את כ"ה כי הבטחתי אותו לגלות לו באיזה יום ובאיזה שנה נתגלה אלי מורי אחי' השילוני ועתה בא העת לגלותו אני ביום מלאות לי י' וא"ו שנים ביום ח"י אלול בשנת ת"פ"ד בעיר אקופ כחצות הלילה נגלה אלי איך אין לי רשות הלמוד הראשון הי' פרשה בראשית וכאשר גמרנו התנה"ק עד לעיני כל ישראל הייתי בן ל' וא"ו ונגלתי. וראה ספר השיחות תש"ח ע' 165.

(51) ר' יעקב קאפיל זעליקסאָן, בן הרב ר' אברהם – הנקרא דער מ"ץ – שהי' רב בליובאוויטש בימי הצ"צ. ראה אודותו ספר השיחות תש"ז ע' 101. לעיל ע' 000. וש"נ.

(52) ר' שלמה חיים קיטאין ב"ר יעקב ארי' ליב שו"ב דליובאוויטש. נפטר י מרחשוון תרפ"ח. נזכר ביומן כב כסלו תרנ"ב (לעיל ע' 000). שיחות חורף תרצ"ה (תורת מנחם רשימת היומן ע' רפז). ספר השיחות תש"ז ע' 101. וש"נ.

(53) ר' שמעון מנשה חייקין. נולד לערך תקנ"ח-תקס"ב. עלה לאה"ק לערך תקע"ה-תק"פ. נפטר כ"ט סיון תרנ"ג (ראה ספר תולדות חב"ד בארץ הקודש פרק ט. פרק יד. קובץ יגדיל תורה – ירושלים, תש"מ שנה ד גליון ב (יד) ע' 7 ואילך (בשוה"ג)).

(54) מהחותרים על תקנות לאזניא (אגרות-קודש אדמו"ר

ג) מחלק אגוזים ותפוחים לילדים קטנים ומרגילים לברך עליהם והי' עונה אמן אחר ברכותיהם בדבוק' עצומ'.

ד) רגיל הי' הבעש"ט – בשנים שהי' בהסתר – להניח את ידו הקדושה על לב הילדים ומברכם: דו זאָלסט זיין אַ וואַרעמער איד.

ה) שש שנים סרב הבעש"ט להתגלות⁵⁷ ומשום זה הפחיתו לו שש שנים מחייו, ונסתלק ביום הרביעי – נטלו המאורות סימן – ראשון לחג השבועות⁵⁸ בשנת תק"ך כשהי' בן ששים ואחת שנה שמונה חדשים ושמונה עשר יום.

ו) אודות הסעודה בל"ג בעומר תק"ך שהיתה בחדוה גדולה ואמר הבעש"ט תורה ע"פ⁵⁹ ואהבת את הוי' אלקיך, ואהבת בגימט' ב' פעמים אור⁶⁰, אור בגימט' רז⁶¹ זר, עבודת הצדיקים לגלות את הרז שישנו גם בזר ואז נעשה אור, ע"י ואהבת הוא ב' פעמים אור, אור ישר ואור חוזר⁶², אור במספר קטן ט' ב"פ אור הוא ב"פ ט' עולה י"ח, בעוד י"ח ימים אזכה לאור חוזר כמ"ש⁶³ והרוח תשוב אל האלקים אשר נתנה, ורוח אייתי רוח ואמשיך רוח⁶⁴ באור חדש יאיר עד כי יבוא מלך המשיח.

ז) מורנו הה"מ ממעזריטש אמר כי נשיאותו של מורנו הבעש"ט עשרים ושש שנים כמנין שם הוי' וכמנין שני פעמים אחד.

ח) פעם הי' במעזריטש בעת שהי' כ"ק אדמו"ר הזקן שם וראה הנהגתו ושירותו את הרב המגיד וחיבתו של הרב המגיד אליו וגודל הדרת הכבוד אשר רחשו לו החבראי קדישא.

א) שתי התורות שאו מרום עיניכם, אין עומדין להתפלל אלא מתוך כובד ראש אשר רק הוא – כ"ק אדמו"ר הזקן – הי' היחיד שידע אותן על בורין.

ב) דבר השאלה בסירכא שהסכים הרב המגיד אליו⁶⁵.

ג) בדבר⁶⁶ החולה מסוכן שהושיב הרב המגיד ב"ד לבטל ולקרוע הגזר דין, הרב המגיד, הרב בעל פרי הארץ⁶⁷ וכ"ק אדמו"ר.

ד) אכילת חלק הדג בסעודת ליל ש"ק שהכינו הרב המגיד בעצמו כדרכו בכל עש"ק וערב יו"ט⁶⁸.

ה) השבחים ששיבח הרב המלאך הקדוש את כ"ק אדמו"ר.

ו) בפעם הראשונה שהי' רח"ש אצל כ"ק אדמו"ר בליאָזנא בשנת תקל"ז, הזכירו כ"ק אדמו"ר את המאורע עם הרה"צ ר' משולם זוסיא מהאַניפּאָליא שהי' בש"ק אמור תק"ל שאמר הה"מ תורה ע"פ⁶⁹ נר הוי' נשמת אדם וביאר הפסוק נשמת אדם תלמדנו⁷⁰ ובתוך אמירת

64 ראה זח"ב קסב, ב. וראה תו"א מקץ מב, ג. אוה"ת תנוכה רפו, א. אגרות קודש ח"ד ע' ע. הועתק ב"היום יום" כ אדר שני.

65 ראה שו"ת אדה"ז סימן יד. הובא בשו"ת צ"צ יו"ד סימן קד ס"ח.

66 ראה רשימת היומן של רבינו – מוצש"ק שמות תרס"ז (ספר השיחות תורת שלום ע' 85).

67 הרה"ק ר' מנחם מענדל מהאראדאק.

68 ראה ספר השיחות תרפ"ד ע' 53. וש"נ.

69 משלי כ, כז.

70 ע"פ איוב לב, ת. וראה זהר חדש לך לך (מדרש

57 ראה „התמים" חוברת א' ע' יא [ז, א] ואילך. שיחת חג הפסח תרצ"ד סכ"ז ואילך (לקו"ד ח"ב קלו, א ואילך). ספר השיחות תש"ג ע' 191. ועוד.

58 ראה ספר השיחות תרצ"ט ע' 333. וש"נ.

59 ואתחנן ו, ה.

60 שער הכוונות כוונת ק"ש דרוש ח'. פרי עץ חיים שער הק"ש פכ"ג. פכ"ה.

61 תקו"ז תי"ט (לט, ב). זח"ג כח, ב ברע"מ. וראה לקוטי שיחות ח"י ע' 8. חכ"ה ע' 7.

62 ראה תו"ח תולדות קמב, ד. קמט, ג. ועוד.

63 קהלת יב, ז.

התורה אמר, ע"ד השגתו וידיעתו של הרה"צ ר' משולם זוסיא בהסוגיא דערכין שהוא מצד הנשמה, והרה"צ לא שמע דברים אלו, וכשראה שהה"מ מדבר והוא אינו שומע ה' בצער גדול וחקר אצל כל תלמידי החבריא קדישא אודות זה.

ז) הספור⁷¹ הנ"ל בסוגיא דערכין שפלפלו בזה גאוני החבריא קדישא, והרמ"ז ראה אשר הגאונים כ"ק בעל הפלאה⁷² אחיו הר"ש⁷³ והישיש בעל התולדות⁷⁴ ועוד מפלפלים ליישב הסוגיא חמורה במסכת ערכין, דחק ונכנס גם הוא ביניהם והטה אזנו לשמוע דבריהם ולגודל צערו לא הבין מה שדברו ביניהם בע"פ ויבקש שיראו לו את הסוגיא בפנים, ויקח את הגמרא וילך אל האכסניא ויבכה במר נפשו: רבש"ע דו האסט באשאפען זוסיען און האסט אים געגעבען א נשמה, זוסיא וויל פארזוכען די זיסקייט פין דיין הייליגער תורה, ויתענה הפסקה שלשה ימים. הגאונים הנ"ל התוכחו איזה ימים בישוב הסוגיא וכשגמרו נכנסו להרב המגיד להציע דבריהם ויכנסו גם עוד איזה תלמידים מהחבריא קדישא והרמ"ז בתוכם, כשתי שעות הציעו גאוני החבריא קדישא את סברותיהם בישוב הסוגיא וכשגמרו להציע נשען הרב המגיד על זרועות קדשו ויהי בדבקות גדולה משך זמן נכון, ויפקח עיני קדשו ויביט על פני קדש תלמידיו הקדושים ויסתכל בפני קדש תלמידו הרמ"ז ויאמר לו: ומה דעתך בישוב סוגיא זו. ויען הרמ"ז: זוסיא קען ניט לערנען, זוסיא איז א עני בדעת⁷⁵, זוסיא האט געוויינט און געבעטען בא השי"ת אז ער וויל פארזוכען די זיסקייט פון שכל התורה, האָב איך אַזוי געלערנט די סוגיא. ויאמר הסוגיא בעל פה ויתפעלו הגאונים במאד, והרב המגיד אמר נשמת אדם תלמדנו.

* * *

ספורי מורי רנ"ס⁷⁶:

א) חותנולי' החסיד ר' פסח מלמד, ישן בחדר הסמוך לחדרו של כ"ק אדמו"ר צמח צדק משך איזה חדשים בקיץ תר"ב בזמן שלמד עם בנו כ"ק אדמו"ר מוהר"ש. באחד הימים שמע שכ"ק אדמו"ר אומר תהלים – זה ה' בהשכמה שעה שלישית אחר חצות לילה – את הפסוק⁷⁷ גם צפור מצאה בית ודרור קן לה, די קלענסטע פויגעלע וואָס דו האָסט באשאפען האָט אַ אָרט און דו אַליין דער גרעסטער פון אַלע גרויסע האָסט קיין אָרט ניט, וידבר בקול רם, ואח"כ ניגן את הניגון של כ"ק אדמו"ר בעל הארבע בבות ואח"כ למד גמרא בבא קמא כשתי שעות.

ב) אבי אביו ר' חיים יהושע ה' יליד עיר ביחאָו מגזע המנגדים, ולהיות שאביו ה' מתפרנס מעסק שכירות בתי רחיים סמוך לעיר סלוצק העתיק מושבו לשם ואת בנו חיים יהושע נתן לשיבה בסלוצק וילמוד שם איזה שנים בהתמדה רבה ויעש חיל בלימודו, וכשהי' בן חמש עשרה שנה הלך ונכנס לאחת הישיבות במינסק וילמוד שם בשקידה עצומה. בעת

לד) כן צ"ל גם בס' השיחות [קיץ ה'ש"ת] ע' 69.

73) הרה"ק ר' שמואל שמעלקא מניקלשבורג.

74) הרה"ק ר' יעקב יוסף הכהן מפולנאה בעמח"ס תולדות יעקב יוסף.

75) ראה כתובות סח, א. נדרים מא, א.

76) = ר' ניסן סקאלא.

77) תהלים פד, ד.

הנעלם) כד, א: „הנשמה היא מורה ומלמדה לאדם ומחנתנו בכל דרך ישר". מדרש פינחס (להר"פ מקאריץ) ד, א. לט, א (ירושלים, תשי"ג).

71) ראה גם רשימה שבהערה 66 (ספר השיחות תורת שלום ע' 84). שיחת כה מרחשון תרצ"ה (תורת מנחם רשימת היומן ע' שנט). וראה אוה"ת ענינים ע' נג ואילך.

72) הרה"ק ר' פינחס הלוי הורוויץ.

היא נתגברה ההתנגדות על שיטת הבעש"ט, ביותר הרעישו גאוני ליטא על המגיד דליאזנא שהוא עומד בראש התעמולה להפיץ תורת הבעש"ט ותלמידו המגיד ממעזריטש בליטא, ואשר אסף הרבה מיודעי התורה ומלמדם את מנהגי הכת. ובני הישיבות עשו רצון מוריהם הגאונים וידברו סרה על הכת והעומדים בראשה. ויהי היום וישמע אשר המגיד דליאזנא בא למינסק להתוכח עם מנגדי שיטתו⁷⁸, ובני הישיבה המצוינים הכינו שאלות וקושיות במה לתפוס את ראש הכת. כשבא כ"ק אדמו"ר^לה הקיפוהו הגאונים המורים והתלמידים בשאלותיהם, ובמשך שבוע ימים יום יום הי' כ"ק אדמו"ר משיב על שאלותיהם איזה שעות ביום בבית המדרש מעל הבימה, וכל הלשונות בגמרא רש"י ותוספות רמב"ם והרא"ש הי' אומר ע"פ⁷⁹ ככתבתם, מה שהפליא את הבקיאים, וכשהעריך כ"ק אדמו"ר את שאלותיו הוא, לא ידעו מה להשיב לו, וכאשר בקשוהו גאוני מינסק שיאמר להם ענה להם כ"ק אדמו"ר אשר זאת יוכלו לשמוע מאת גדולי תלמידיו בהישיבה שלו בעיר מגורו, וכששה מנינים מבחירי בעלי כשרונות בהישיבות דמינסק הלכו עם כ"ק אדמו"ר לליאזנא. וכשבאה הידיעה לוילנא החליטו להטיל חרם על החסידים והעומדים בראשם, וזה היתה סבת החרם דזמן ההוא.

ג) חמש שנים ישב אבי אביו במינסק עד אשר בשנת תקמ"ו נשתדך עם ר' יוסף משה מדריבין וישב על שלחנו כחמש עשרה שנה, ושם נתקרב לעדת החסידים. ובשנת תקס"ג הי' בפעם הראשונה אצל כ"ק אדמו"ר בליאדי וברכו בכך זכר בר קיימא – כי היו לו שלש בנות ובן לא הי' לו – וכעבור שנה נולד אביו ר' יוסף בינוש ויהי ילד בריא ובעל כשרון והתחנך אצל מלמדים חסידים ואנשי מעשה, וכשהי' בן עשרים, בשנת תקפ"ו, נשתדך עם החסיד ר' אברהם מלמד מליאדי⁸⁰.

באמצע הספורים – בין ספור לספור – נכנסתי למנין לראות מהנעשה שמה, וראיתי מחזה נהדרה מאד: כ"ק אדמו"ר יושב במקומו בכותל מזרחית דרומית מכוסה בטליתו עד חזהו, ידו השמאלית על שוקו ובידו הימנית מכה מזמן לזמן באצבע צרדה לפי תנועות ניגונו. החסיד ר' חנוך הענדיל יושב לו על הספסל אצל השלחן בכותל דרום, טליתו על כתפו ומתפלל ובוכה, אומר איזה תיבות מנגן ובוכה. החסיד ר' מאיר מרדכי טשערנין^ל יושב בכותל צפון אצל חלון האמצעי טליתו על ראשו אבל פניו נראות ומתפלל בעינים עצומות. האברכים ר' משה זרחי⁸¹, ר' מענדיל בעשעס ור' נחום חנה העניעס עומדים אצל הכיור והפתח באזנים נטויות ובפיות פתוחים ואצל שלחן הקריאה עומד ר' דובער האלפאניצער^ל אומר תהלים ומתמוגג בדמעות ובנו הבחור מענדיל משרת⁸² יושב על הספסל העומד אצל התנור העומד מימין הכניסה מהחדר השני למנין ולומד חומש עם פרש"י.

מזמן לזמן מפסיקים המספרים לספר ספוריהם לרגלי שמיעת הוד קול ניגונו של כ"ק

(ה) ראה ג"כ „התמים" ח"ד ע' ל' ואילך.

(ו) ראה אודותו ב„התמים" ח"ז ע' קב ואילך.

(ז) ראה אודותו שיחת יב תמוז תש"ז (לקוט כז) אות טו [ספר השיחות תש"ז ע' 141 ואילך].

ע' 120. תש"ח ע' 240.

(81) ראה ספר השיחות תרפ"ט ע' 32.

(82) ר' מנחם מענדל קאנטאר. ראה אודותו ספר

השיחות תש"ז ע' 142. וש"נ.

(78) ראה רשימת רבינו – ויכוח הגדול במינסק (קה"ת,

תשס"ט).

(79) = על פה.

(80) ראה ספר השיחות קיץ ה'ש"ת ס"ע 65 ואילך. תש"ב

אדמו"ר בתפלתו, וכולם מתרגשים – ולעיתים עיניהם גם זולגות דמעות – מנועם זמירתו המלא געגועים ושפיכת הנפש.

* * *

החסיד ר' יעקב קאָפּיל⁵¹ אומר בדמעות על עיניו: הננו רואים במוחש אמיתת הדברים אשר הואיל כ"ק אדמו"ר נ"ע לומר ב"ט כסלו תרל"ז אלי ודודי ר' אהרן חוזר⁸³, וזה הדבר: "י"ט כסלו תרל"ז חל להיות ביום השלישי⁸⁴, בשבת פרשת וישלח⁸⁵ שלפני החג אמר כ"ק אדמו"ר את המאמר קטנתי מכל החסדים בביאור ההפרש בין חסד דאברהם וחסד דישמעאל⁸⁶, ומאמר זה חזרנו כמה פעמים, וכ"ק אדמו"ר דעכשו⁸⁷ חזר אותו במשך השלשה ימים שבין שבת עד החג שמונה עשר פעמים. כששאלתיו מדוע הוא מתמיד לחזור מאמר זה יותר על הרגיל – שלשה פעמים במשך השבת – ובחורף גם במוצש"ק ופעם אחת בכל יום במשך השבוע, לא השיב לי על זה.

בליליח התקדש חג י"ט כסלו יצא כ"ק אדמו"ר אל הנאספים רק לשעה קלה, ותכן שיחתו היתה במעלת ימי החדש ומעלת ימי השבוע. ימי החודש הם ימי עולם וימי השבוע הם ימי תורה, וועלט-טעג און תורה-טעג. ויאמר אשר בשנה זו תרל"ז יום החג חל להיות באותו יום הפרשה שהיתה בשנת הגאולה – תקנ"ט. אחר כך נגן כ"ק אדמו"ר את ניגונו של כ"ק אדמו"ר הזקן המפורסם וירמוז לבניו הרז"א⁸⁸ והאדמו"ר דעכשו⁸⁷ לנגן עמו, כשמוע בנו הצעיר⁸⁹ את אחיו מנגנים דחק ונכנס ונגן עמהם בקול אדיר צוהל. כ"ק אדמו"ר ישב על כסא קדשו עיניו עצומות ודמעות יורדות על לחייו הלבנות כשיד וככלותו לנגן ברך את הנאספים ויאמר להם שיהנו מהמשקה והמזונות הערוכים לפניהם.

כשחזרנו השיחה דימי עולם וימי תורה אמר החסיד ר' יעקב מרדכי⁹⁰ שהי' אז עוד צעיר לימים, כי ימי עולם הם היומין זעירין דמדות וימי תורה הם הימים דמוחין, והאדמו"ר דעכשו אמר כי יום הוא גילוי, ימי עולם הם העבודה דתפלה וימי תורה הם העבודה כפ"מ. החסיד ר' דוד הירש⁹¹ שהי' באותו מעמד תמה על זה וטען שימי תורה הם למעלה במדריגה מימי עולם והעבודה בפועל היא למטה במדריגה מהעבודה דתפלה שהיא עבודה שבלב, א"כ ראוי

(לח) יומן תרנ"ה.

(ט) הר"ר מנחם מענדל, ראה אודותו בספר התולדות – אדמו"ר מהר"ש [קה"ת, תש"ז, תשנ"ז] ע' 22.
 (מ) בעזפאלאָוו, רב בפאלטאָווע. מחסידי אדמו"ר מהר"ש ואח"כ אדמו"ר מהורש"ב נ"ע, נפטר ל' תשרי תרע"ו. – ראה אודותו שיחת שמח"ת תר"ץ אות כא ואילך [ספר השיחות תר"ץ ע' 104 ואילך]. שיחת כ' כסלו תרצ"ג. ספר השיחות קיץ ה'ש"ת ע' 26. ועוד.
 (מא) ראה אודותו ספר השיחות קיץ ה'ש"ת ע' 49. ספר התולדות – אדמו"ר מהר"ש ע' 81. ועוד.

ויצא תרל"ז בהנחת כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע, וראה גם ד"ה קטנתי דש"פ וישלח, יט כסלו עטר"ת (סה"מ עטר"ת ע' קכג).

(87) כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע.

(88) הר"ר שניאור זלמן אהרן, ראה אודותו ספר התולדות אדמו"ר מהר"ש [קה"ת תש"ז, תשנ"ז] ע' 22. ספר השיחות תש"ו ע' 5. וש"נ. רשימת הבר מצוה של רבינו (לקמן ע' 000. ספר השיחות תרפ"ח-תרצ"א ע' 271 ואילך).

(83) ר' אהרן ועליקסאן החזור בשנת תרמ"ג-תרמ"ז. – ראה ספר השיחות תרפ"א ע' 17. תר"ץ ע' 96. תש"ה ע' 19 ואילך. ועוד.

(84) ע"ד י"ט כסלו תרל"ז – ראה גם אגרות-קודש ח"ד ע' 10.

(85) ברשימת מאמרי דא"ח של אדמו"ר מהר"ש דשנת תרל"ז: ויהי לי שור וחמור – וישלח.

(86) ענין זה הובא בסד"ה ואלה תולדות יצחק דש"פ

הדבר אשר ימי תורה הם העבודה שבלב וימי עולם העבודה בפועל. האדמו"ר דעכשו אמר שמצד ההשכלה וההבנה הנה הצדק עם הרד"ץ⁸⁹ שימי תורה הם עבודה שבלב וימי עולם הם העבודה בפועל, אמנם ע"פ ההתבוננות וההרגש בהמאמרים המיוסדים דכל הגבוה ביותר יורד למטה יותר⁹⁰ וכמאמר⁹¹ דנעוץ תחלתן בסופן וסוף מעשה עלה במחשבה תחלה⁹² ביתרון הגשמי שהי' לעתיד⁹³, הנה ימי עולם הוא העבודה בלב איך לברר ולזכך את העולם וימי תורה הוא העבודה בפועל אשר יתגלה במעלת היש בהגלות נגלות טעמי תורה ע"י משיח צדקנו בב"א⁹⁴.

המסובים התוכחו ביניהם על אודות זה ויתחלקו לשתי דעות. בינתים באו הקצבים ר' חיים מאיר ואחיו ר' אברהם⁹⁵ בשאל'. אבי ושאר הרבנים שהיו באותו מעמד עיינו בהשאלה ובעת ההיא היתה פקודה מכ"ק אדמו"ר אשר כל שאלה חמורה בבדיקה יבוא אבי אליו להתיישב, ולהיות כי כעין שאלה כזו אירע בימי כ"ק אדמו"ר צמח צדק ודודי ר' אהרן חוזר⁸³ הי' באותו מעמד שכ"ק אדמו"ר פסק הלכה למעשה בשם זקנו כ"ק אדמו"ר הזקן, נכנס גם הוא עם אבי לכ"ק אדמו"ר להרציא דבר השאלה, ובעמדם בהיכל כ"ק אדמו"ר סיפר דודי הרא"ח שגם הרד"ץ שמע מאביו החסיד ר' פרץ⁹⁶ דבר הוראת כ"ק אדמו"ר הזקן בשאלה זו, וציוה כ"ק אדמו"ר לקרוא את הרד"ץ לספר מה ששמע מאביו בנדון זה.

כשגמר כ"ק אדמו"ר לדבר בנידון השאלה שאל את אבי ואת דודי במה עסקו שתי שעות אלו וכמה היתה שיחתם.

ויאמר דודי הרא"ח שחזרו דברי השיחה והתוכחו בפי' ימי עולם וימי תורה, הא' פי' ימי עולם הם הגילוי דמדות וימי תורה הגילוי דג"ר חב"ד, השני פי' ימי עולם עבודה שבלב וימי תורה עבודה בפועל, והשלישי פי' ימי עולם עבודה בפועל וימי תורה עבודה שבלב.

ויסתכל כ"ק אדמו"ר בפני דודי הרא"ח ויאמר: דער צווייטער פירוש איז אַ בעל חוש און האָט אַ געפיהל אין עבודה, ויפסיק רגעים אחדים ויאמר: דאָס האָט מסתמא געזאָגט מיין מיטעלער⁸⁷, ער איז אַ בעל חוש מיט אַ טיפן געפיהל אין הכנה בכלל און אין עבודה בפרט, אז ער זאָגט אַ ניגון איז אין יעדער תנועה דערהערט ער און גיט אַרויס דעם מהלך הנפש פון דעם וואָס האָט געמאַכט דעם ניגון און די נשמה פון דעם ניגון.

* * *

כבר עברה שעה שני' אחר חצות וכ"ק אדמו"ר עודנו עומד בכרכות יוצר, אם כי מנגן אחד הניגונים הישנים הרגיל בפי כל, הניגון הוא בעל שלש כבות, בבא קמא מתארת חושב שכל עיוני ומתעמק בו ותנועת הכבא מתארת הירידה מעומק לעומק, בבא תנינא מתארת התרגשות והתפעלות על ההבנה השכלית שעומד בה ובבא תליתאה מתארת את הכוסף

92) ע"פ פיוט לכה דודי.
93) ראה ד"ה אלה תולדות נח תרל"ז. סה"מ תרע"ח ע' תיז. ובכ"מ.
94) ראה אותיות דרבי עקיבא אות ז. פרש"י שה"ש א, ב.
95) ר' חיים מאיר ואחיו ר' אברהם דן – ראה רשימת המאסר – ספר השיחות תר"פ-תרפ"ז ע' 244.
96) ראה אודותו ספר תרצ"א ע' 221. וש"נ.

89) הר' חיים דוד צבי (דוד הירש) חן הנ"ל הערה מא.
90) ראה לקו"ת אמור לד, ג. מאמרי אדמו"ר הזקן תקס"ד ע' ככו (בשם הבעש"ט והה"מ). הנסמן בספר המפתחות (קה"ת, תשמ"א) לספרי אדה"ז ערך כל הגבוה כו'. סידור עם דא"ח עא, ד. שג, ג. שערי אורה שער הפורים נח, א ואילך. סה, א ואילך. סה"מ תש"ח ע' 195 בהערה.
91) ספר יצירה פ"א מ"ז.
92) ספר יצירה פ"א מ"ז.

והגעגועים בתשוקה למרחב ורום בלי סוף, ובניגון זה מתפלל כ"ק אדמו"ר, הנה בקולו הממושך חודר ללב השומעים בהדרת קודש.

* * *

ספורי מורי הרשב"ץ:

(א) סדר ואופן תפלתו של כ"ק אדמו"ר צמח צדק בר"ה ויוהכ"פ.

(ב) תנועות הניגון דאשרי⁹⁷ איש שלא ישכחך ובן אדם יתאמץ בכך⁹⁸.

(ג) החסיד ר' ירוחם מדאלהינוב חולה ונתרפא משמיעת תפלתו של כ"ק אדמו"ר.

(ד) סדר ואופן תפלתו של כ"ק הרי"ל והרחש"ז בני כ"ק אדמו"ר.

(ה) כ"ק אדמו"ר מוהר"ש לא הי' לו בית תפלה לעצמו כמו שאר אחיו, והי' מתפלל ביחידות והי' בא יום יום למנין הקטן של כ"ק אדמו"ר לשמוע ברכו וקדושה וכו', סדר ואופן תפלתו בהשכמה.

ספורי רש"ח:

(א) אביו⁹⁹ ר' יעקב ליב שו"ב ספר בשם אביו ר' צבי הירש שו"ב סדר ואופן תפלתו של כ"ק אדמו"ר האמצעי בחשאי ומזמן לזמן הי' מנגן בלחישא.

(ב) החסיד ר' יעקב ליב אבי ר' צ"ה מיאנאָוויטש אחד מהמקושרים הראשונים של כ"ק אדמו"ר הזקן, וכ"ק אדמו"ר האמצעי קירב אותו מאד ויספר לו שתי חזיונות:

(א) תורה ששמע ממורנו הבעש"ט בהיכלו של כ"ק אביו אדמו"ר הזקן בשנת תקנ"ג בליאָזנא בהקיץ ולא בחלום, יורדי הים באניות¹⁰⁰.

(ב) ביי"ט כסלו תקנ"ט ביום הגאולה בעת תפלת מנחה והחסיד ר' משולם יעקב הזקן מטשאָשניק התפלל לפני התיבה, ראה את מורנו הרב המגיד ממעזריטש ואמר לו כעת יצא הנשיא אביך מבית הסהר וסובל צער ובקרוב יפטר גם מזה.

* * *

עתה בשעה השמינית הנני קורא בכל אשר כתבתי במשך כשש שעות ואף שסבלתי הרבה מכאב שיני מ"מ התאמצתי להבליג על יסורי, ועתה עלי להפסיק כתיבתי כי בעוד זמן קצר יתאספו במסיבה אצל האורח הרא"פ.

(עד כאן ניתן להעתיק)

ע' שעב.

100) להעיר מתורת הבעש"ט עה"פ (תהלים קו, כג) „יורדי הים באניות“ – ספר הזכרונות ח"ב ע' 427 (נתבאר בשיחת י"ד שבט תשכ"ה (תורת מנחם התוועדויות תשכ"ה ח"ב ע' 159 ואילך)). וראה ספר השיחות תרפ"ז ע' 174. תרצ"ו ע' 13.

97) מוסף דר"ה (ברכת זכרונות).

98) ראה אגרות-קודש ח"ג ע' תמה. שיחת חג הפסח תרצ"ד ס"ז (לקו"ד ח"א קיח, ב). „רשימות הרב"ש“ (רשימת ענינים וסיפורים כתובים בידי הר"ר ברוך שניאור ז"ל שניאורסאהן (קה"ת, תשס"א)) ע' קיט ואילך.
99) בהבא לקמן – ראש רשימת היומן של רבינו – כד אייר שנה זו (לקמן ע' כז ואילך). וראה אגרות-קודש ח"ה

אייר תרנ"ו¹

מסיפורי הרא"פ² בשם ר"מ וילענקער³:

אחד מאזרחי העיר ויטעבסק ור' טובי⁴] חיים שמו, ה' ממתפללי בית הכנסת של הגביר רי"ל סגל⁴, והיה רט"ח⁵ איש ישר הולך, שומע בלימודים, ומשתתף בהשיעורים הנלמדים בחול ובשבת קודש ומועד.

נוסף למזגו הישר היה רט"ח אוהב תלמידי חכמים ונוהג בהם כבוד רב, ובכל עת מצוא ה' מהנה אותם יותר מכפי יכולתו, וכאשר היה מזדמן איזה ת"ח עובר אורח, היה מכניסו לביתו, הוא ואשתו היו משרתים אותו, ונותנים לו מהטוב והמשובח הנמצא בביתם.

גם אשת רט"ח בת' שמה, קנתה לה שם טוב בגודל צדקת טוב לבה ונועם מדותי, כי כל מה שעשתה בצדקה וחסד היה באופן חשאי, מעולם לא דיברה בהטוב שעשתה, ומעולם לא נשמע קולה ברבים, ומעולם לא כעסה, ואף גם לא התאוננה על מרבית דבריהם טענותיהם ודרישותיהם של עניים ומרי הנפש שהיו סובבים אותה מהשכם בקר עד שעה מאוחרת בלילה.

לא ה' ענף של צדקה וחסד אשר רט"ח ובת' אשתו לא לקחו בהם חלק, הן בממונם והן בגופם, אבל עם זה, הנה עיקר עבודתם ה' לדאוג לחנך יתומים ויתומות, לפרנסם ללמדם אומנות ולהביאם למצב משפחתי, כי חשוכי בנים היו.

במשך יותר על עשרים שנה הנה כבר גידלו הרט"ח ובת' – בעזרתם של כמה אנשים ונשים – הרבה עשירות – ואפשר גם מאות – יתומים ויתומות, וביאום למצב משפחתי, ומהם אשר הצליחו והיו מראשי המנדבים לקופתו של הרט"ח ובת'.

כראות הרט"ח ילד נער בחור למדן יודע תורה, ה' נמשך אחריו, ומתנהג עמו באהבה וחיבה ומתרועע עמו, אשר בזה נראה גודל תשוקתו וכיסופו לזכות לבן ולגדלו לתורה. וכאשר הרי"ל סגל שידך את בתו⁶ ויקח לו את הוד כ"ק רבינו אדמו"ר הזקן לחתן⁷, הנה התדבק הרט"ח אליו בכל לבו נפשו ומאודו, וכאשר הוד כ"ק אדמו"ר הזקן התחיל לפרסם את תורת החסידות, היה הרט"ח מראשי השומעים בלימודיו, ועומד על ימינו של הוד כ"ק אדמו"ר.

באחד משבתות השנה בשנת תקכ"ז⁸, אמר הוד כ"ק אדמו"ר⁹ מאמר ע"פ¹⁰ והאמין בה'

(6) הרבנית טטערנא. ראה אודותה – בית רבי שם.
(7) ראה רשימת רבינו „אופן ההשתלשלות בהתיסדות חסידות חב"ד דור ראשון דור שני" (קה"ת, תשס"ט) ס"ה. סל"ח הערה כט.

(8) רבינו הזקן, בבואו ממעזריטש, אמר מאמרים קצרים (ראה ספר השיחות תש"א ע' 25 ואילך. וראה גם ספר השיחות תש"ו ע' 23. וש"נ).

וראה רשימת מאמרי אדמו"ר הזקן הקצרים על סדר השנים הנדפסת בסוף ספר מאמרי אדמו"ר הזקן הקצרים (קה"ת, תשמ"א) ע' תריא (וע"פ מ"ש בפנים, יש להוסיף מאמר זה לרשימת המאמרים שם).

(1) רשימה זו היא (כנראה) המשך לרשימת היומן דיום א, כ' אייר תרנ"ו (דלעיל ע' ה ואילך).

(2) החסיד ר' אברהם אבא פערסאן. ראה אודותו לעיל שם. וש"נ.

(3) ראה אודות ר' משה וילענקער ואודות אחיו ר' זאב וואַלף הנזכר בסמוך – „התמים" חוברת ו ע' ח [רעא, ב] ואילך.

(4) ר' יהודה ליב סג"ל. ראה אודותו – רשימת רבינו „דברי ימי חיי אדמו"ר הזקן" (קה"ת, תשע"א) ע' כ. בית רבי ח"א פכ"ד (נד, ב).

(5) = ר' טובי חיים.

ויחשבה לו לצדקה, והקשה, הלא אאע"ה הי' לו מס"נ על אלקות וקידש שם שמים בכבשן האש¹¹, מהו הפלא שהאמין בה'. ותירץ, כי תביעתו של אברהם אבינו עליו השלום שיהי' לו בן הוא מס"נ דכבשן האש¹², ועשה זאת לגודל תשוקתו, כי תשוקתו שיהי' לו בן אשר ירש את אופן עבודתו בעבודת ה', ועל זה הובטח לא ירשך זה כ"א כו'¹³. אבל הוקשה לאברהם הלא יצחק הוא בעל בחירה, ואיך יכול להיות בטוח בזה שילך בעקבותיו, וזהו האמונה שהאמין בה'. והסביר, כי הידיעה שלמעלה אינה מכרחת את הבחירה¹⁴.

בעת ששמע החסיד רט"ח את התורה, בכה בבכי' חרישית מקירות לבו בלי נשמע ונראה לעומדים אצלו, ויתפלל בלבו להשי"ת כי לא ישארו ערירים.

בשנת תקכ"ח נולד לרט"ח ואשתו בתי' בן, מה שהפליא ושמח את כל מיודעיהם – ויקראו לו – עפ"י הוראת הוד כ"ק אדמו"ר – בשם ישראל.

הרט"ח ובתי' אשתו המשיכו לעשות צדקה וחסד עם יתומים ויתומות, והשי"ת נתן ברכה במסחרם ופרנסתם היתה בריווח, ויחנכו את בנם ישראל בעדת החסידים, וידריכוהו אצל מלמדים טובים, ובהיותו כבן עשרים שנה הנה כבר הי' בין תלמידי רבנו בחדר השני¹⁵.

יום ג' כ"א אייר.

היום משעה תשיעי עד עשירי הייתי אצל הרא"פ. למד עמי והסביר לי פרק י"ז בתניא, ובביאוריו ספר לי:

(א) חותן חותנו הר"ר¹⁶, בהיותו בפעם ראשון אצל כ"ק אדמו"ר הזקן בליאדי¹⁷, והתעכב שם משך זמן¹⁸, הנה בתוך השיעורים שלמד עמו כ"ק אדמו"ר צ"צ¹⁹, למד עמו במשך זמן, שמונה עשר פרקים תניא.

(ב) חותן חותנו אמר לו בשם אחיו החסיד ר' משה וילענקער, כי האותיות שבתניא הם אתון ברברבן²⁰.

יום ג' כ"ז אייר.

היום באתי להרא"פ בשעה שביעי ואחר תפלת מנחה המשיך לימודו פרק י"ז בתניא, ובאר כי העבודה עפ"י הזרכת החסידות אינו שבירת החושים אלא להשתמש בהם בהראוי להיות, ועל זה צריכים עבודה מרובה שלא לשבור, אלא להרגיל איך יהי' שמוש, והנה באר לשון

(9) אדמו"ר הזקן.

(10) לך לך טו, ו.

(11) ראה פסחים קיח, א. פרקי דר"א פכ"ו. רפנ"ב. ב"ר פל"ח, יג.

(12) הוא מס"נ דכבשן האש: כ"ה בהעתקה שלפנינו. ואולי הכוונה שעצם התביעה היא מס"נ, ע"ד המס"נ דכבשן האש.

(13) לך לך שם, ד. והמשך הכתוב: כי אם אשר יצא ממעיך הוא יירשך.

(14) ראה ביאורי הזהר להצ"צ ח"א ע' רסה ואילך. ועוד.

(15) ע"ד סידור החדרים – ראה מאמר „אבות החסידות“ ב„התמים“ חוברת ב' ע' ג [עב, ב] ואילך. רשימת רבינו „ריכות הגדול במינסק“ (קה"ת, תשס"ט) ע' ה. וש"ג. ספר השיחות ה'שי"ת ע' 400. וש"ג.

(16) ר' זאב וואָלף הי' זקנה של אשת ר' אבא פערסאָן (שיחות סיון–מנחם-אב תרצ"ב – תורת מנחם רשימת היומן ע' רמג).

(17) ראה „התמים“ שבערה 3.

(18) כתשעה חדשים („התמים“ שם).

(19) ראה „התמים“ שם: „החסיד הר"ר משה הי' חביב ויקר בעיני כ"ק אדמו"ר אדמו"ר הרה"ק בעל „צמח צדק“, כי חזר לפניו אותם המאמרי תורה ששמע מכ"ק אדמו"ר מאז בואו לכ"ק אדמו"ר לליאזנא, ובגלל זאת מילא בקשתו ללמוד פעמיים בשבוע עם אחיו הר' זאב וואָלף וגם לחזור עמו להסביר לו המאמרי חסידות אשר הגיד כ"ק אדמו"ר מדי שבת בשבתו“.

(20) עוד מה שסיפר ר' משה ע"ד ספר התניא – ראה אגרות-קודש ח"ד ס"ע רסו ואילך.

רבינו²¹ נגד החוש, כי מה שהוא נגד החוש, הנה אז הוא בהכרח לשבור את החוש, ולזה אמר כ"ק רבינו נגד החוש, כלומר, שדבר זה אי אפשר להיות, כ"א הכוונה להביא את החוש לידי פעולה הראוי להיות על ידו.

בתוך כך נכנס הרח"ה²² וישוחחו אודות כללות ספר התניא, ויספר הרא"פ:

(א) בתחלת הופעתו של ספר התניא המליצו זקני החסידים לאמר, מם וסמך שבלוחות בנס היו עומדים²³, והאותיות שבספר הקדוש התניא בנס הן מעמידות את הקורא אותן.

(ב) חסידים ראשונים קראו את ספר התניא ספר הרפואות.

(ג) הרח"ה מספר, כי ה[ר]י"א מהאמליע²⁴ ה' קורא את התניא ספר המורה, והר"ה מפאריטש²⁵ ה' קורא את התניא ספר הסגולות.

יום ד' כ"ג אייר.

היום בשעה שמינית באתי לרא"פ, ומצאתי שמה את דודי הרז"א²⁶, ור' דובער קאצענעלנבויגן²⁷, ור' יעקב קאפל זעליקסאָן²⁸, ועוד שני בע"ב מנכבדי העיר, וישוחחו בענינים המענינים אותי, דימיתי כי עד מהרה ילכו להם וחיכיתי עד כי הגיע שעה עשירית.

[יום ה' כ"ד אייר].

כל זה העתקה מאשר רשמתי יום יום בשלשה ימים שעברו, והיום בשעה שביעי בקר בא מר אברהם שניאורי הקאָמיסיוניער²⁹ מוויטעבסק, ויביא מכתב למורי הרשב"ץ מאת בתו וחתנו³⁰ כי נולד להם בת למז"ט, ומורי הרשב"ץ נוסע היום לויטעבסק וישבות שמה, ושמחתי גדולה כי אוכל לכתוב אשר נקבץ אצלי במשך ימים אלו.

נחוץ הדבר לפרט כל עניני הסיפורים הרשומים לעיל, אבל תחילת הכל צריכים לסיים את הסיפורים דשבת העבר³¹ על הסדר.

אמנם אתאפק לא אוכל מבלי לחשוב את הנהגתו של מורי הרשב"ץ לרגלי נסיעתו זו.

כאשר קרא את מכתב חתנו המודיע דבר לידת בתם, ואשר בתו והוא מבקשים אותו לבוא

26) הר"ר שניאור זלמן אהרן. ראה אודותו ספר התולדות אדמו"ר מהר"ש (קה"ת תש"ז. תשנ"ז) ע' 22. ספר השיחות תש"ו ע' 5. וש"נ. לעיל ע' כ.

27) ר' דובער בר אברהם קאצענעלנבויגן (בערע אברעמקעס). נזכר ברשימת הבר מצוה של רבינו (לקמן ע' 000. ספר השיחות שם ע' 274). ספר השיחות תש"ד ע' 27. תש"ח ע' 172. רשימות הרב"ש (רשימת ענינים וסיפורים כתובים בידי הר"ר ברוך שניאור ז"ל שניאורסאהן (קה"ת, תשס"א) ע' צה.

28) ר' יעקב קאפל זעליקסאָן. ראה אודותו לעיל ע' 000. וש"נ.

29) הקאָמיסיוניער: כנראה הכוונה בעל חנות.

30) בוויטעבסק גרה בתו הצעירה של הרשב"ץ ומשפחתה (ספר השיחות קיץ ה'ש"ת ע' 31). וראה גם יומן ד' שבט שנה זו (לעיל ע' 000).

31) ראה רשימת יומן דיום א', כ' אייר שנה זו (לעיל ע' 000 ואילך. ספר השיחות תש"ו-ה'ש"ת ע' 409 ואילך).

21) תניא שם בריש הפרק: ובזה יובן מ"ש כי קרוב אלך הדבר מאד בפיוך ובלבבך לעשותו, דלכאורה הוא בלבבך נגד החוש שלנו.

22) הרי חנוך הענדל קוגל מפלעשעניץ. ראה אודותו – לעיל ע' 000. וש"נ.

23) ראה שבת קד, א.

24) הרה"ג והרה"ח ר' יצחק אייזיק בר' מרדכי הלוי עפשטיין מהאמיל. מחסידי אדמו"ר הזקן, אדמו"ר האמצעי ואדמו"ר הצ"צ. אודותו – ראה ספר השיחות תרצ"ו ע' 4. תרצ"ז ע' 237 ואילך. תש"ו ע' 25. וש"נ. לעיל ע' ז. ובארוכה – "תולדות הרה"ח ר' יצחק אייזיק" (קה"ת – אה"ק, תשמ"ז).

25) הרה"ג והרה"ח ר' הלל בר' מאיר הלוי מאליסאוו, הידוע בשם "ר' הלל פאריטשער" (תקנה – יא מנחם אב תרכ"ד). ראשי פרקים מתולדותיו – בפלח הרמון על ספר בראשית ועל ספר שמות (הוצאת קה"ת) בתחילתם. וראה ספר השיחות תש"ו ע' 29. וש"נ. לעיל ע' ז.

לחוג את חג הקריאת שם ביום שבת הבע"ל³², עורר אותי משינתי ויספר את תוכן המכתב, ויצו עלי כי אלך אל כ"ק אדמו"ר לספר לו את תוכן המכתב, ולשאול אצלו בשמו, אם יש לו הרשות לנסוע לויטעבסק על משך ימים אחדים, כי ביום א' לא יאוחר מיום ב' בקר יבא חזרה, והוא – מורי הרשב"ץ – הלך לטבול במקוה, ומשם הלך לבקר את ציוני היכלי קדש כ"ק אדמו"ר צמח צדק וכ"ק אדמו"ר מוהר"ש, ויתפלל שמה, וכרבע שעה קודם שעה תשיעי בא חזרה, והגדתי לו תשובתו של כ"ק אדמו"ר והסכמתו על נסיעתו, ואנכי כבר הספקתי להתפלל ולאכול סעודת הבקר, הנה ישבתי לכתוב ולהעתיק את הרשום על הניירות בשלשה ימים עברו, והשעון השוכב על השלחן לנגד עיני מראה חמישה עשר רגעים על שעה אחת עשרה, מורי הרשב"ץ חובש את תרמילו ואני רוחי טובה עלי במאד כי הלא שלשה ימים, היום ומחר וביום ראשון יהיו לי לעבודת הכתיבה, ולאשרי אין סוף.

מענדל משרת³³ בא ומענה בפיו אשר העגלון שלמה העקום, שלמה דער קרומער – אמר אשר בעוד חצי שעה יבוא עם העגלה, ואשר מורי יהיה מוכן להנסיעה לתחנת רודניא³⁴, ולרגלי הידיעה הלזו מיהר מורי ללכת לקבל ברכת פרידה מאת כבוד א"י הרבנית³⁵, מאת כ"ק אדמו"ר³⁶, מאת כבוד אמי מורת³⁷, ומאת החסידים הרא"פ הרח"ה²² הראמ"צ³⁸ הר' אבא מצאשניק³⁹, הר' שמואל ברוך מוארשא⁴⁰, ומאת מתפללי בית הכנסת, ולמועד המוגבל, כרבע שעה לפני אחד עשרה, יושב לו מורי הרשב"ץ מלובש בכגדו העליון חגור בחגורתו, תרמיל הטו"ת מתחת לזרועו, ושק חפציו סמוך לו על אחת הקורות אצל שער החצר, מחכה לבואו של העגלון שלמה העקום, ואני עומד אצל מורי ומחכה לשלחו ולברכו.

עברו רגעים אחדים לשבת מורי על קורת העצים אשר אצל שער החצר, יצאו אחדים מבית הכנסת, ויעמדו גם הם, וכן ההולכים מבית הכנסת מתעכבים לעמוד, והעוברים ושבים ברחוב מול שער החצר – בין אנשים ובין נשים ובין ידידים ובין נכרים – בראותם קבוצה עומדת לה בחצר עמדו גם המה, עד כי במשך כעשרה רגעים, עד בוא שלמה העגלון העקום, כבר היה קהל רב.

מורי הרשב"ץ עולה בשליכות העגלה, ובעמדו בקרון, מברך ומתברך בנסיעה צליחה, והעגלון שלמה, מגבי"ה השוט הארוך מצליף את סוסיו, והעגלה זה ממקומה. בגמרי לכתוב שורות אלו, מראה השעון ארבעים וחמישה רגעים על שעה שתיים עשרה,

מליובאוויטש לתחנה זו – לערך י"ב קילומטר – היו נוסעים בעגלות (לקוד"ח ח"א קט, א. ובכ"מ).

35) הרבנית הצדקנית מרת רבקה. ראה אודותה – ספר השיחות תרפ"ט ע' 26. וש"נ. רשימת רבינו – „דברי ימי הרבנית רבקה“ (לקמן ע' 000 ואילך).

36) כ"ק אדמו"ר מהורש"ב.

37) הרבנית הצדקנית מרת שטערנא שרה. ראה רשימת רבינו אודותה – ספר השיחות תרפ"א ע' 13 הערה 12.

38) הראמ"צ: כ"ה בהעתקה שלפנינו. ואולי הוא ר"ת הר' אבא מצאשניק, הנזכר מיד לאח"ז, וא"כ אחד מהם מיותר.

39) ראה אודותו לעיל ע' 000. וש"נ.

40) ראה אודותו – ספר השיחות תר"ץ ע' 97. וש"נ. תש"ז ע' 109. וש"נ.

32) מנהגים שונים בזמן קריאת השם לבת – ראה טעמי המנהגים ע' שצו. כתר שם טוב (גאגין) ח"א ע' תקפא. ועוד. – מנהגנו בקריאת השם לבת – בקריאת התורה היותר סמוכה להלידה, גם אם היא בימי החול (ספר המנהגים-מנהגי חב"ד ע' 15). וראה מכתב כו מרחשון תשי"א (אגרות-קודש כ"ק אדמו"ר ח"ד ע' מח): סיפר לי כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ, שפעם בהוולד אחת מבנותיו של כ"ק אדמו"ר האמצעי, קראו אדה"ז ואמר לו שאף שיש טעם הנותן מקום לומר לחכות בקריאת השם עד קריאת התורה דש"ק, בכ"ז מפני טעמים ידועים אין לעשות כן, ויקרא שם לבתו ביום הקריאה הקרוב ליום הלידה.

33) ר' מנחם מענדל קאנטאר. ראה אודותו ספר השיחות תש"ז ע' 142. וש"נ.

34) ברודניא היתה תחנת מסילת-הברזל היותר קרובה לליובאוויטש (שנוסעת מסמאלענסק לויטעבסק),

והנני מתכוונן להמשיך את כתיבתי⁴¹, המשך סיפורי רש"ח⁴² ביום השבת קדש העבר אחר התפילה, אבל מרוב התרגשותי באשרי הכי מוצלח להיות פנוי מהלימוד שלשה ימים אין עוד בכחי לקבל רעיוני וליחד מחשבתי בהרהור, אותם הדברים והסיפורים שעלי לכתובם.

עודני צוהל בקרכי, ויושב משתומם על הצלחתי, נכנס מענדל המשרת, ומודיע אותי כי כ"ק אדמו"ר קורא אותי לבוא אליו.

הנני מפסיק בכתיבתי.

חלי שעה רביעית אחר חלות היום.

בבואי לכ"ק אדמו"ר שאלני, אם מורי הניח לי סדר לימוד בימים אלו עד בואו.

בשמעי רעד עבר בכל גופי ועשתונותי נבוכו.

כ"ק אדמו"ר, שהרגיש בסערת רוחי, הביט עלי בתמהון, וישאלני מדוע נתרגשתי ככה, אמנם אנכי לרגלי התרגשותי לא יכולתי להוציא הגה מפי, ואעמוד ככול עץ, אך כעבור שעה קלה נרגעתי במעט, אז גיליתי לכ"ק אדמו"ר את לבבי, ויסתכל בי כ"ק עמוקות וממושכות ויואל לאמר:

כן הדבר, גדולה שימושה מלימודה⁴³, וכתבם על לוח לבך כתיב⁴⁴, שתי שעות בכל יום בשלשה ימים אלו תלמוד גמרא, ושאר הזמן ברשותך הוא.

בבואי לחדרי – בשעה חצי הראשונה אחר חצות היום – קיימתי פקודת כ"ק אדמו"ר בלימוד הגמרא, ואכלתי סעודת היום, וכעת ארבעים וחמישה רגעים על שעה רביעית, הנני מתכוונן לכתוב את רשימותי, ויהי רצון שאצליח בכתיבה נכונה ומסודרה, ובשמירת הזמן.

סיפורי רש"ח.

[ג⁴⁵] החסיד ר' יעקב לייב – הזקן⁴⁶, כלומר אבי ר"צ הירש – היה בנו של ר' נפתלי שו"ב⁴⁷ ביאנאוויטש כארבעים שנה, לר' נפתלי שו"ב ה' מגילת יוחסין כעשרה דורות מלפנים במשפחת שו"בים, וכן ר' יעקב לייב מהיותו בן שמונה עשר למדו אביו ר"צ⁴⁸ השו"ב, וכאשר התקשר הר' יעקב לייב לכ"ק אדמו"ר⁴⁹ עלה בדעתו לעזוב את אומנות השו"ב, אמנם כ"ק אדמו"ר פקד עליו לבלי לעזוב את האומנות והוא – הרי"ל שו"ב – היה מהעשרה שו"בים הראשונים אשר השכיל להתלמד ולאמן ידיהם בלטישת והעמדת הסכין משני צדדיו אשר תיקן כ"ק אדמו"ר⁴⁹.

דק"ק ליובאוויטש". ובשו"ת צ"צ יו"ד סק"ד סק"ז ובהערות שם. יגדיל תורה שם: „וכן שמעתי מהשו"ב דקהלתנו [= ר' נפתלי הערץ], שהוא ואביו [= ר' צבי] שהיו* שו"ב בק' לאזני לפני כאדמו"ר [= אדמו"ר הזקן] נ"ע". וראה תורת חיים שמות (קה"ת, תשס"ג) תק, ג ואילך.
(48) ר"צ: אוצ"ל: ר"נ (= ר' נפתלי).

(49) ראה שו"ת אדמו"ר הזקן סי' ז. אגרות קודש שלו (קה"ת, תשע"ב) ע' שסג ואילך. וראה סקירה אודות תקנת הסכינים מלוטשים – אגרות קודש שם ע' 63 ואילך. ראה רשימת רבינו שבהערה 7 סי"ו.

(41) ראה רשימת היומן דיום א', כ' אייר שנה זו (לעיל ע' כב ואילך. ספר השיחות תש"ו-ה'ש"ת ע' 426).

(42) ר' שלמה חיים קיטאין בר' יעקב ארי' ליב שו"ב דליובאוויטש. – ראה לעיל ע' טז. וש"נ.

(43) ברכות ז, ב.

(44) משלי ג, ג, ז, ג. (ושם: כתבם).

(45) סיפור א"ב – ראה רשימה שבהערה 41 (לעיל ע' 000).

(46) ראה באו"א – אגרות קודש ח"ה ע' שעב.

(47) להעיר מפס"ד להצ"צ הוספות פא, א [תיט, א].

יגדיל תורה נ"י, חוב' ד ע' כד ואילך: „איך שקבלתי .. מא"א [= מאדוני אבין] מוהר"ץ [= מורנו הר' צבי] שו"ב בלאזני דקיבל בפי' מאדמו"ר הג' ש"ז [= שניאור זלמן] נ"ע .. המודיע באמנה נפתלי הערץ בא"א מוהר"ץ שו"ב

(* שהיו: כ"ה בהנדפס, אבל ב„בוך מכתבי מוהרי"ב נומר 32: „שהיו“ (הערות המו"ל ביגדיל תורה שם).

ד) החסיד רי"ל שו"ב, התחנך אצל המלמד ר' יעקב משה גיסו וחברו המובהק של החסיד ר' מנחם נחום מלמד – חותנו של כ"ק אדמו"ר האמצעי⁵⁰ – אשר שניהם – ר' יעקב משה ור' מנחם נחום היו חסידים נסתרים מקושרים למורנו הרב המגיד ממעזריטש.

ה) הנהגתם ביניהם הליכתם בגולה.

ו) השתלשלות השידוך, החתונה, כ"ק אדמו"ר האמצעי ביאנאָוויטש⁵¹.

ז) כ"ק אדמו"ר האמצעי מיסד פלוגת מנגנים⁵².

ח) פטירת הרמ"נ מלמד.

ט) פטירת הישיש ר' יעקב משה מלמד.

י) התישבות כ"ק אדמו"ר האמצעי בליובאָוויטש⁵³.

יא) יחס כ"ק דודו הרה"ח הרי"ל מיאנאָוויטש⁵⁴ להתישבותו בליובאָוויטש⁵⁵.

יב) הר' יעקב לייב קבע דירתו בליובאָוויטש.

יג) ר' צבי הירש בנו של הרי"ל, הוקבע מטעם כ"ק אדמו"ר האמצעי לשוב למתא ליובאָוויטש, למלאות מקום השו"ב הישיש ר' אברהם אלי, בתנאי כי רבע ההכנסה מגיע לו משך ימי חייו וימי זוגתו אחריו.

רצ"ה שו"ב מאסף כתבים⁵⁶, ומעתיק נפלא, מאריך ימים ומניח אחריו כשבעים ספרים כתבים⁵⁷ בכתב ידו.

– כאמור⁵⁸, הנה מזמן לזמן בהשמע נועם הוד קולו של כ"ק אדמו"ר בתפלתו, היו מפסיקים המספרים את סיפוריהם, ומכיון שהתחיל כ"ק אדמו"ר תפלת ברכת אהבת עולם, הפסיקו הסיפורים וכולם כאחד בזה אחר זה נכנסו לבית הכנסת לשמוע אל הרינה ואל התפילה.

כ"ק מנעים לאמר כל תבה ותבה, וקולו רועד.

התחנונים באמרו אבינו מלכנו בעבור שמך הגדול ובעבור אבותינו שבטחו בך כו', ובכיתו החרישית והלכבית באמרו, אבינו אב הרחמן המרחם רחם נא עלינו שכרה את לבנו, וכמעט אשר כל אחד בכה, ולא אפונה כי כל השומעים התעוררו בתשובה, וכה נמשך שעה ארוכה, עד כי הגיע למרוב ההתלהבות באמרו שמע ישראל.

בשעה הרביעית גמר כ"ק אדמו"ר את תפלתו.

ע' ח. ו'ש"ג.

54) אחיו של אדמו"ר הזקן. ראה אודותו לעיל ע' 000.

55) ראה גם שארית יהודה או"ח סכ"ד (קה"ת, תשס"ט).

56) ב"פנת דבר" לתורת חיים שמות הוצאה שני

(קה"ת, תשל"ד) שהמאמרים „נעתקו מביכל כתבים של

הרצ"ה ר' הירש דער שוחט". וראה בהוצאת תשס"ג תצט,

א ואילך. רשימת רבינו שבהערה 15 ע' כה. וש"נ.

57) כתבים: אוצ"ל: כתובים.

58) ראה רשימה שבהערה 41 (לעיל ס"ע כא ואילך).

50) ראה רשימה שבהערה הקודמת סל"ח. וש"ג.

51) ראה רשימת היומן של רבינו מש"פ בא תרע"ה

(ספר השיחות תורת שלום ע' 218. לקמן ע' 000). רשימה

שבהערה הקודמת. ספר השיחות תרנ"ץ ע' 256. תש"ד ע'

65.

52) ראה אגרות-קודש ח"ג ע' תמד ואילך. ספר

השיחות תש"ב ע' 122.

53) אדמו"ר האמצעי קבע דירתו בעיר ליובאָוויטש

ביום ב', פרשת נצבים-וילך, י"ח אלול תקע"ג. ההתיישבות

בקביעות היתה בחודש מר-חשוון שנת תקע"ד (ראה לעיל

לעינ
הרה"ח הרה"ת ר' יוסף דוב ע"ה
בהרה"ח ר' שמעי' שוייב ז"ל
קרינסקי

נלב"ע ועש"ק ה' אדר ה'תשע"ג

ת.נ.צ.ב.ה.

נדפס בקשר עם סיום השלושים
ע"י משפחתו שיחיו

ISBN 978-0-8266-5071-9

9 780826 650719